

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

GELLÉRI ANDOR ENDRE

VILLÁM ÉS ESTI TŰZ

Országos Széchenyi Könyvtár

ALMANACH - KIADÓ
BUDAPEST

GELLÉRI ANDOR ENDRE

MUNKÁI:

SZOMJAS INASOK (1933, Nyugat)

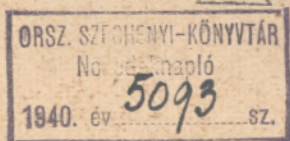
NAGYMOSÓDA (1933, Pantheon)

HOLD UCCA (1934, Új Irók)

KIKÖTŐ (1935, Athenaeum)

92322

Gelléri Andor Endre

Berény, Róbert rajza

OSZK

APÁM EMLÉKÉNEK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

VILLÁM ÉS ESTI TŰZ

Már igazán megdolgoztak a segédek. Egyik cipészkalapács túlkotyogta a másikat, mint cseppet a csepp. A szakadt ingeken még beért a bordáikra valami kis huzat, de a szorgoskodás úgy tépte róluk a verítéket, mint ezüstvirágot a szél. S ezalatt a mesterné, a spárhejdnál állt a fakanállal, halat kavart a tűzön. Hátrébb, zöld köténnyel takartan egy hordócska bor. S az asztalon kikészítve a poharak. A segédeknek folyvást az orrukba pöfögött a finom ételszag, s nagyon ügyekeztek a munkával. Már megvolt vagy százhusz pár cipő s nem hiányzott az egész tételből sok, de este hatra Pesten kellett lenni mindnek. Ez volt a próbarendelés. S ezért mondta a mesterné asszony: ha készen lesztek gyerekek hatig, három jó pontyot adok s hozzá fehér kenyeret és bort.

Még világos volt: a nyári nap lámpás fénye a kék égen játszott s a mezők kedveskedve leheltek a magasba valami mézfű- és virágillatot. Alig lengett valami szél nyugat felől: nem volt ez a fuvalom több, mint lágy, könnyű simogatás. S tudja az ördög, honnan vágott elő egy fekete felhőkből álló bölénycsorda. Hja, nyár volt, igazi júli hónap: vihar és szivárvány ideje.

Még kellemesen is hatott a segédekre a feltámadt, zúgni kezdő hűvös huzat. Beszopták a levegőt s a homlokuk gyérebben csorgott, amikor megdördült az ég — úgy mintha banya omlana. S a zuhogó omladékok között, cikázva, mint a tűzvészből szétpattogó izzó drót — úgy esett mindenre egy-egy villámcsattanás.

Ekkor tartottak a segédek az utolsó két párnál; néhányuk már pihent, amikor megnyílt a kissé betámasztott ablak s a műhelyhelyiség kénkö színben forgó és fényes lett.

Mindenki a nyaka közé húzta a fejét, amíg a beszisszent villám, mint lángmadár csapongó szárnyával felgyújtotta a cipésműhely függönyét, aztán mintha tíz fegyver dördülne el csattogva, pont a halaslábasba csapott s a piros paprikás lé lángok fátylára lebbent; és véres parázsban mintha gyémánt lenne, úgy reppent a plafón felé egy villámtól feldobott halfarok.

S a mesterné orra előtt elszállt egy lenyakazott ponty rubintos feje, míg a tűzhely lángja fehér és olvasztó hőségű lett. A felfüggesztett petróleumlámpák maguktól kigyulladtak és sisteregve lobogni kezdtek. Nikodém kezében meggyszínűre változott a szegelőkalapács feje s úgy orronvágta őt az égi szikra, hogy egészen kormos lett. Amikor a füst elment s a gyulladt holmikról is lecsapták a lángokat, még a falfehér mesterné is nevetni kezdett. Mert mindenfelé koromsötét lett és pernye röpült s benne halcafát, magányos hal-szem és széthasadó halfarok csillogott, ablakra, ajtóra és falra tapadva. Maga a lábas úgy elolvadt, akár a gyertya: hasonlított valami ló- vagy számárfejre.

S ott állt egy gyermek az ablaknál, s látta, amint valaki a segédeknek ruszlit hozatott s hogy arra itták aztán a villámmelengette bort. S hogy az egyik segéd kenyeret harapott s a foga fehérebb volt, mint a szép fehér kenyér. Aztán újra felgyúlt a kályhatűz; mintha vörös függöny borítaná be a falat. És az esti homály belépett lassan a szobába.

— Mi lesz ebből a villámból? — kérdezte valaki.

— Cápa lesz — felelte röhögve a másik.

S a kisfiú szinte látni vélte már az ablakon át, mint szeli át ez a cápa gyorsan a tűzhabot.

S másnap kitört a háború.

IFJUSÁGI SZAMÁR

Hiába! Ném emlékszem egyetlen télre sem, se a hóra, se a szélre, semmire! Ha azt mondom: ifjúságom... a Nap ragyog. Erős sugarak oldják, bontják a levegőt; a zöld fűvel borított lankák, emelkedők, nevetve futnak a láthatárig, ahol ezüstös felhők bámulnak reám. Meztelen karom, nyakam pedig úgy sül a forró napon, hogy anyám azt mondja, olyan ez az Ottó, mint egy sült malac... s öreg Mámikánk, a cseléd, ki lisztel púderozza az arcát vasárnaponként, a képembe csíp: — Ejha — mondja — finom falat.

Erre nekem meg kell feszítenem az izmomat és centimétert kérni és feljegyezni egy naplóba, amelynek az élén Johnson néger bokszozó muszklimérete van feltüntetve, hogy mennyi centi és hány kiló szükséges ahhoz, hogy világbajnoki izmaim legyenek.

Mondom, sehol sincs árnyék, sötétség. Mintha éjszaka sem lett volna számomra abban a korban. A folyó visszatükrözi a hőséget és a sugarak fényé nem hűny ki emlékezetemből soha.

Én pedig megyek a Bécsi úton, keményen, gyorsan, mintha valami célom lenne. Pedig nincs semmi, csak versenyzek önmagammal. Aztán megállok a Kenyeres ucca sarkán egy szemetesládánál, mert egy kerítés mögött három leány hajlong, kukucskál kifelé. Nevetnek s én gondolom, mit nevetnek ezek, megyek arrébb, mikor egyszerre az egész lelkivilágom elmosolyodik s tudja a csoda, hogyan, de nekem is nevetnem kell. Ők erre még-jobbban nevetgélnek s én jobb híján megvakarom a fejem s én is még-jobbban nevetgélek. Ekkor az egyik kékruhás leány kinyitja a kerti kaput és bátran megnéz. Majd kihajlik a két barátnő is és ők is megnéznek. Allok, mosolygok, gondolom, bolondok, mit bá-

multok rajtam. Erre, mintha eltalálnák a gondolataimat, becsukják a kaput, ráfordítják a zárat s mennek egyik a másik után, fel a kertoldalba bújó veranda felé. Haladnak kék, piros és fehér ruhában, bebújnak a veranda homályába, a zöld vadszőlőlevelek mögé s mintha én már semmi se lennék, az egyik hímez, a másik valamit ír, a harmadik kibontja a haját s fésülni kezd. A kékruhás fésüli a szőke haját s a foga közé veszi a hajtűit. Megcsavarja kis kontyba a haját, mintha fiatalasszony lenne s amint ezt csinálja, hirtelen azt mondja a benső hangom: szeretem. S erre közelebb utazik hozzám a képe, mintha rámlehellne, rámnézve melegen. Aztán a káprázat elhagy és én veszettül szerelmes vagyok. Vagyis azonnal fellepek a városi szemetesládára, a kezem a hátam mögé vetem s ringatom testemet, mint valami brigadéros. A szememmel beszélek, pedig ilyen távolságból nem lehet látni a tekintetet és azt se tudom, hogyan szólítsam meg őt, akit oly nagyon szeretek. Hintázom magam, közben alattam elgördülnek a téglásszekerek, kétkerekű úri kocsik, sőt rámköszön az apám borbélyja is, akinek minden hajaszála ősz már, de a bajuszát koromfeketére festi. Én pedig nem tudom, mit csináljak. Hintázzam-e tovább magam mint egy brigadéros, tartsam-e hátul összefonva egybezsibbadt ujjaimat? S egyáltalában szálljak-e le a városi szemetesládáról s próbáljak meg választottam felé közeledni? Majd ha ilyenmódon elérem a kerítést és becsöngettem, mivel kezdjem, mit mondjak, mit akarok, kit keresek?

Nagy, igen nagy problémák voltak ezek akkor! Egy rossz szó, egy sértő válasz vagy ügyfogyott kopogtatás s vége mindennek! Hirtelen egy sovány kutya tűnt elém, amint ügetve futott uccáról-uccára, szagolgatva itt és ott s aztán ismét tovább ügetett és e pillanatban rájöttem, hogy ez a szegény, hetekkel ezelőtt látott kutya a szerelem bolond vándora volt és ilyené válhatok én is, ha most butára nyitom a szájamat.

Leszálltam hát a városi szemetesládáról s kettőt-hármat köhögtem, hogy a torkom nyitva legyen. Megnyomtam a kilincset is, noha biztos voltam abban, hogy a hölgyecskék lezárták az imént. Aztán jobbra néztem, mintha valakit várnék onnan, pedig amonnan nem látszott más a fényövezte úton, mint a lengyel szódagyártó kordéja, s ő maga, amint ezüstös hajjal, furkósbottal a szamara mellett ballagott. Ez a szamár nagy kedven-cem volt, mert olykor meg-megállt egy kocsmá előtt s utána a gazdája hiába üzte, hogy menjen tovább, csak állt, reszkettette a bőrét a súlyos furkósbotcsapások alatt, de nem mozdult, bár a gazdája magyar, német, lengyel nyelven nógatta. De egyszer csak a szamár fülére szállt egy picike légy s az elkezdte egymásba törölgetni az ujjacskáit vagy a szárnyával azt mondta, hogy süsü-sü... s erre a szamár mintha megőrült volna, futni kezdett s az ezüsthajú gazdája utána a furkóssal és a szódásüvegek, négyszögű ketrecekbe zárva, a rázástól összekoccanva, hasas üveghangon röhögtek. Sőt olyik-másik szódásüveg még pisszentett is egyet, sőt volt egy szódásüveg, amely kacagtában szétpukkadt.

Erre a szamaras-fogatra nézdeltem s valahogy a lengyel szódás, valamint a szamara látása felbátorított.

Csöngettem a hölgyecskéknek, azon a kis harangon, amely ott függött a veranda árnyékában. S a kékruhás hölgy elindult felém, a hosszú margaréták mint a kopasz agglegények meg-megfogdosták a szoknyáját, a zöld füvek is utána-utána hajoltak csókolgatva szép barna lábászárait.

Megállt a kertajtóban s oly vékony volt a szemöldöke. Pillái mint a hajlékony tündérlándzsák, rámszegeződtek s mögülük mint két külön élőlény, a szeme nézett rám.

— Tetszik? — kérdezte s e szó szisszenésétől rögtön tudtam, hogy hegyes lehet a nyelve vége, nem olyan gömbölyű, mint általában, hanem kígyóeredetű. S a fogai, bizony mintha egymás kezét fogó táncoló porcelánbabák lennének. Nagy baj nem érhet, — gondolta

a szívem, elmondok neki mindent, kérdezem, akar-e a feleségem lenni? Mást nem is kérdek elsőre, a többit majd aztán.

— Hát, — mondtam és sohase hittem volna, hogy ilyen kőgombóc lehet egy szó.

Nagyot sóhajtott s ebből rögtön láttam, hogy igen okos, finom elméjű lehet s jóságosan gúnyoros. Oh, éppen nekem való.

— Melyik iskolába jár!? — kértem.

— Most... a semelyikbe — és kinevetett.

Hű, de mérges lettem.

— Ne tessék nevetni — mondtam pipacsosan.

— Nem nevetek — felelte oly visszahúzódo, engedelmes hanggal, mint aki nem akar vélem haragot, hanem rémlésem szerint, inkább az örök szerelmet.

— Ugyanis láttam itt magát — kezdtem el.

— Csakugyan? — kérdezte s már ismét olyan gúnycsiklandós volt a hangja.

— És, hogy én miért jöttem ide? — folytattam titkosan — azt találja ki?

Hát ennél jobbat igazán nem mondhattam volna neki. Amennyit mostig értek a női nemhez, arra való hivatkozással is csak helyeselhetem, hogy ilyen fondorlatosan, a női rejtélykedvelést kielégítően tettem fel a kérdésemet. Hogy ő találja ki, mert akkor legalább nem kell nékem megmondanom!

Olyan füledt, lázas, sőt süket állapotba kerültem, annyira csak a kékruhás leányka válaszára hegyeztem a füleimet, hogy meg sem hallottam, hogy mögöttem kordékerék recseg s megreszketnek ama, előbb látott szódavizes üvegek is. Nem láttam, amint a lengyel szódás éppen a hátam mögött fogta a számara fülét és cibálni akarja arrébb. Csak arra eszméltem fel, hogy a kékruhás leányka szája felnyílik, kiömlik rajta a féktelen röhej, hühü és megint csak azt neveti, hogy hühühü és erre kirepülnek a társnői a verandáról és azzal ők is elkezdik, hihih, hühühü, s mikor kérdezni óhajtom: min kacagnak úgy a tisztelt hölgyek, egy-

szerre csak keservesen, hogy majd megreped a fülem, beleszól a női kacajba a számár azzal, hogy i-i-iááá!

Megfordulok s a számár merevgörcsben direkt csak engem néz, az orrlyuka felém reszket, hajlott fogait nékem mutatja s mind a négy lábát megfeszítve, újból azt nyögi: i-i-iááá. Nekem ordítja, kizárólag az én tiszteletemre.

A lengyel pedig a furkóst forgatja és morog rám fekete fogakkal és a lányok kacagnak, a számár pedig egyre rám ordít, emberek gyűlnek, ösmerősök, látják, miképpen állok itt három lánnyal szemben, hátam mögött a boldogtalanul ordító számmal.

Pirulok, ellépek a kerítéstől, a kaputól, hol egy anglyalt véltem látni, aki kék ruhában sétált felém a fű között. Megyek, oh, csak ordíts nyomorult számár, csak neved uccai nép, csak kacagj női nem, oh, csak ne szeretném őt annyira, kinek még a nevét sem tudom. A homlokomról dül a veríték, bemegyek a hűvös lépcsőházba, még a csontjaim is szomjasak s ezért hát a vízvezeték alá tartom a számát, s úgy iszok, úgy hűtöm magam, hogy majdnem a csap is lecsúszik a torkomon. Majd a magányos pincelépcsőre ülök, öklömrre támasztva csalódott fejem s nézem a méla homályt. Nézem és fáj, rettentően fáj először a szívem. Nézem a pincelépcsőhomályt és látom a dárdás pillákat, a két élőlényű szemet, egymásba fogódzott táncoló, csillogó fogsorát. Ah, az egész sorsom a sir fenekén! Pénteken születtem, ah, balsorsnak leszek mindültig a fia! Megszerettem, megvallottam volna, együtt éltünk volna, míg csak hófehér hajunk nem lett volna s míg csak együtt meg nem haltunk volna. S ekkor jön a lengyel szürkeszörű számara és belekiált és jön még két kisasszonyka is és kikacag. És jönnek emberek, marhák, uccai járókelők, állatok, nevetnek, gúnyolnak, kacagnak s tolongnak, majd este anyámhoz, hogy az Ottó, mi a fene már udvarol?

Sokáig hevertem éberen. A Hold Napot játszott akkor éjjel, csak gyöngyszínűbben, hidegebben. Hosz-

szasan sírtam s közben megettem egy vederke szilvát, amit lekvárfőzéshez hozott haza anyám. Ha e pillanatokban nagyon undorodtam az élettől, világtól, akkor kiköptem a magot, ej, egye fene, majd összesöpri a Mámika cselédünk, ha pedig azt hittem, hogy holnap jóra fordulhat minden, akkor óvatosan, gyengéden egy tányérra raktam a szilvamagot. Aztán felmondtam magamnak minden más által írt verset s úgy éreztem, hogy valamennyi mű az enyém s felkeltem hajnalban, hogy egyik költőnk művét papírra vessem, mint sajátomat. Majd a hajnal rózsafénye mellett, megpróbáltam lerajzolni a két csillogó szemet, kicsit később az orrocskáját, majd az ajkát, amelyet bűnös hajlamból meg is csókoltam a néma papíron.

De később, mikor megkívántam az álmodat s ezzel a szenvedélyem is lohadóban volt, hirtelen meghallottam a számár jerikói trombitáját és ettől szerelmem márványfala leomlott s búsan áthúztam tündérem szemét, száját s az orrocskáját is. Majd eszembe jutva egy leírás, hol a csalódást enyhíti a pipázás, elhoztam a konyhából lábhegyen nagyapám pipáját, a számba vettem, majd meggyújtottam. Nemsokára, mintha a pipa kék füstje felemelt volna, míg az ágyam nem tudott követni, nyilván, mert vasból voltak a lábai. Aztán a pipafüst mint egy kékszinű mackó elkezdett a hasamban gurgázni, majd elrohant a fejemmel toronyirányt s egyáltalában e bűdös pipafüst szárnyán tagjaim szerte szálltak, de én csak szívtam rendületlenül, míg egy hányinger kiveté számból a pipámat s amit egyébként is bennem talált.

Reggel, mint egy savanyúkáposztából egyberakott boldogtalan lény, ültem az asztal mellé. Anyám mosolygott, jó álma volt neki s én e mosolyért szörnyen haragudtam rá. Drága apám szintén jókedvű volt s őrá is nehezteltem. Mint férfi, érthetné, érezhetné a másik férfiú baját.

Sündisznóként elmentem. A szemetesládához mentem, mogorván, rémes gondolatokkal.

Vártam, a lábaim elzsibbadtak a várakozásban, a sok nyugtalan gondolat, mint a tű, ki akarta szakítani az agyam falát. Egyszer csak vállon érintettek engem s az egyik kislány volt az, a három közül. A fehér ruhás.

— A Nánikát várja? — kérdezte mint a róka.

A szívem magosat ugrott. Oh!

— Mert már elutazott. Hazavitte a papája — fejezte be csipkedve a lány.

Lebiggyedt a szám — de nem sírtam.

— Hát aztán? — mondtam és könnyedén zsebre dugtam a kezem. — Na és aztán? a kisasszony talán azt hiszi, hogy ez a hír érdekel? Ugyan!

Fütyülni kezdtem... S fütyülve mentem el az első szerelem elől... furcsa szerelem volt. Egy számár ordított mögöttem.

JAMAICA RUM

Alacsony, köpcös, haragszik a szúnyogokra, nem bírja a fájdalmat, Negédes a neve. Él, eszik, iszik, kedvenc eledele az olyan fölts kolbász, amely zsíros verejtékben fürdik és gőzölög.

— Egy kis kadart — mondja, mert ez a kedvenc itala.

A pincér hozza, Negédes megissza, megfogja a pincér fehér kabátját: — Bánat ellen mit hozhat, kedves?

A pincér mondja: — Nő ellen... valódi jam-rum! Hólyagságok ellen — lebiggyed az ajka — gyomor-keserű, duplán!

— Miért, — faggatja Negédes a pincért — a jam-rum mit csinál a szívvel? az én szívemmel?

— Határozottan csitítja — véli a pincér.

Negédes a szívébe les. Mintha kulcslyukon kukucskálna be, úgy teszi. Olyan a szíve, mint egy piros szoba, piros a bútor benne, pirosak az ablakok, amelyen át vérszínű fény dől. Ha Negédes úr kihajol szíve ablakán, maga alatt a Körutat látja. Puha kalap, kemény kalap, tollas kalap... ide sétál, oda sétál... ez az emberiség.

— Kétszer három deci elég lesz? — szakítja félbe Negédes az emlékezéseit.

— Totál — mondja a pincér, sarkon fordul, mintha a padló vinné, a csaposnál van s mintha a léghezám hozná, már Negédes úr elé tette a val-jam-rumot, az oldott hiacint tűzbarna színében.

— Ha szokatlan, cukorral tessék — tanácsolja a pincér.

Három kockacukrot tesz a vendég elé, hogy ezzel édesítse a rumot, ha nagyon marná a száját.

— Egy pipa is kéne — fogja meg Negédes a pincért.

— Angol vagy alföldi? — kérdi a pincér.

— Alföldi — mondja Negédes.

— Egy kis pénzbe kerül — véli a pincér.

Pénze van Negédesnek. Állásba jár, tesz, vesz, pisz-mog, sokat ásít, bekönyvel-kikönyvel, jön az elseje, felveszi a gubát, megeszik egy méter hosszúságú főtt kolbászt. És most elseje van. Negédes gyomrában mint egy elnyelt kígyó alszik a szokványos kolbászadag. Nem ettől ilyen felindult. Felhajtja az első három deci valódi jamaicai rumot s megint egy méla pillantást vet a szívébe.

Az ő szíve imént csupán egy piros szoba volt, piros ablakkal és fénnnyel, de most már az Erzsébet körút 45. számú ház, nagy, magos, véres falakkal, visszhangos, ugyancsak vérbő kapualjjal és Natassával, aki felhúzza filos orrát a magosba s azt mondja gunyorral a reá-várákozó Negédesnek: — Na és? engedd el a karom, vagy rendőrért kiáltok! — Jó, elengedem — mondja tompultan Negédes, de odafönt számolunk! — Mit? ha? hahahaha! az én lakásomon? — De én fizetem — mormolja Negédes. — Tudod mit, szívem? — feleli a nő — ezentúl ne fizess. Nagyon szépen megkérlek rá, hogy ne fizess! — De miért ne fizess? — riad meg Negédes — mit akarsz ezzel mondani? És miért nem szabad nékem megkérdezni azt, hogy hol jártál mostanáig? — Gyere — mondja néki Natassa — majd odafönt számolunk!

Negédes a rumot nézi. Mi lenne, ha belesírnék ebbe? Sírjak? Én, sirjak?

— Főúr, — hívja a pincért — mondja, mennyi nő van Pesten?

— Hatszáztizenháromezerhuszonkettő!

— Sajnos, a rum nem használ fiam, — mondja Negédes — látja a kérdésemből.

— Talán hoznék egy valódi havannaszivart, — mondja a pincér — engem operálni lehetne, úgy alszom tőle.

— Hozzon egy valódi havannát, — mondja Negédes — sajnos, rendkívül fáj a szívem.

A pincér megáll a fele úton: — Ne tessék havannázni. Tud még az úr járni?

— Megpróbálhatom, — egy pillanatig úgy tesz mint a madár, amikor a lenyesett szárnyaival kísérletezik — tűrhető. Na, mi a terve?

— Csak tessék kimenni a körútra és füttyöreszni. Ha nagyon megnézi önt egy nő, akkor emelje mind a két kezét az arca elé. Az tíz pengőt jelent, Ezt aztán a nénikék leadják egymásnak dróton.

— Tessék kérem világosabban az adatokat — mondja Negédes.

— Tetszik tudni, vannak olyan futárok. Odaszól neki a nénike: Tízpengős, italos pasas... fut a futár s mondja: tízpengősitalospasas, dekési sehol! Mire uraságod a Király uccáig ér, kivilágítják a mennyországot!

— Hat deci volt, — mondja Negédes — látszik?

— Négy a hatból — mondja a pincér s gyengéden belekarol Negédesbe s az ajtóig kíséri: — Ha valami baj érné útközben, tessék azt mondani: oppá!... az segít!

Sajátságos dolog ez a valódi jamaicarum! Az ember a villamos elé áll s azt mondja: Oppá! A fék csikorog, az utasok egymásra esnek, egy úrnak a tenyerébe hull a hamis fogsora, a kocsivezető megtörli a homlokát s kifújja az orrát s azt mondja: — Hű a mindenit!

Negédes megemeli a kalapját s azt mondja: Oppá! A villamoskocsivezető utánaszól: Máskor vigyázzon... De Negédes mögött már elmaradt annak az úrnak az arca, aki a fogsorával fenyegette meg a villamoskocsi ablaka mögül. Az oldalasok, disznófülek, sonkaesontok és kolbászkígyók gözébe bámul, mint egy jós, aki tanácsot akar adni Nagy Sándornak: — Hol vagyok? — kérdi a fehérköpenyes hentessegédet — borbélynál? — Nem beretva ez, kérem, — mondja a segéd — hanem bicsak! Mit parancsol!

— Kolbász ez? — kérdi a valódi jamaicarum.

— Kolbász, nagyságos úr, tíz deka harminchat vagy huszonnyolc!

— Hát két méter mibe jön?

— Két méter? Megmérjük, kérem. Szaladj, Samuka. — mondja a hentesbojtárnak a segéd — a Kohnékhoz, hogy küldjenek gyorsan egy centimétert!

— Lehet három méter is — mondja zordan a jamaicarum.

— Tíz méter még több — röhögi a segéd.

— Gondolja? — kérdi Negédes s a jamaicarum kinyitja hirtelen mind a két szemét, mint két, eddig ködös ablakot: — Mit röhögsz rajtam, te hentes, — mondja s már a küszöbre lebben — edd meg a kolbászodat.

Megbántották, határozottan megbántották. Mintha egy pincér elébe hozná a bántó szavakat.

Natassa áll előtte, lehúzza a ruháját s úgy mondja neki: — Ki vagy te? Megmondjam?

Nagédes tudja, hogy egy rettenetes sértés következik, kitágul a két szeme: — Nikszli vagy, pikszli vagy, punktum!

S az a kocsivezető is az imént odajött hozzá: — Mit áll itt, maga marha! Fene azt a részeg pofáját az ilyeneknek!

S az a fogsoros utas is kihajolt egy kissé a kocsiból: — Rúgja hasba a gyalázatot!

— Mindenki bánt, mindenki sért — mormolja Negédes, a szívem szétzúzták, lemarháztak, kiröhögtek, piha, hat deci jamaicarum.

A szívét mintha citrom húzná össze. A feje, mint az ólom, a mellére ereszkedik. Megáll, mint az árva marabu!

Aztán... mintha ráütne a varázsló, feléled, mosolyogni kzed. Szőke a kisasszony, a púdernál is fehérebb a bőre, a szeme zöld mint a kecskéé, magos sarkon jár s a derekát riszálja. Egyet jobbra, — kis szünet — aztán egyet ismét balra riszál. Fátyol úszik az arca

előtt, ajaka mint a vér... s a mosolyában van valami lágy, édes szeretet.

— Kétszer tiz, gondolja Negédes, csak simogassa meg a fejemet.

— Harminc, gondolja Negédes, de sírni fogok a vállán.

— Negyven, ha elmondja az élettörténetét.

— De van-e nálam annyi? — kérdi a jamaicarum.

Számolni próbál, nem megy, abbahagyja: — Minden a magáé — mormogja Negédes s a hölgy után indul. — Feleségül veszem — fortyogja amint egyre jobban megközelíti. — Kisztihand! — akarja mondani, de éppen lekéssett egy pillanattal. Más szalutál s a nőbe karol egy hirtelen támadt, fene tudja honnan előbújt vasutas.

Elvitték. Nemcsak Natassát, de ezt is elvitték előle a végső pillanatban. Visszafordul s az ösmerős pincér fogadja.

— Tizenkettőt — mondja Negédes úr.

— Tizenkét decit a valjam-rumból?

— Huszonnégyet, — tör ki Negédes úr száján — én meg akarok ma dögleni, édes fiam.

Az asztalra bukik keservesen... s a pincérnek úgy rémlik, hogy a vendég hiácintszínű tűzvörös, égő, fájó könnyeket ont.

ÓRIÁSOK

Kosztolányi Dezső emlékének

Mi volnánk a két herkules, kikről annyit beszél a phrügymenti nép. Mink heverünk naphosszat, míg körülöttünk víz felé megy a sikló, virágra a méh és méz után a barnamedve. A mi szemünkön lángol, ha baltát csap villámként tölgyekbe az ég; s mi védjük ama öreg fákat, kiknek a gyökere úgy mozog mint a rossz fog. Sűrű, sötét viharban láthatnak minket, amint nekifekszünk az őszilombú fának s míg nekiront a szél: erősen fogjuk törzsét s lecsillapítjuk dobogó szívét. Ha kidőlt mégis valamely vénhedt fa: vállunkra vesszük éjjel s míg gömbként libegő baglyok kísérnek, elcepeljük a szakadékhöz, ledobjuk a mély verembe és törő csontjai, zúzódó ágai zengik a gyászéneket. Mi vagyunk, kik meztelenül a folyóba állunk és sziklás emelkedőn úszunk fölfelé fokról-fokra. Mi heverünk holdtöltén püspökarcú kövek között, mikből halk pattogással beszéd pattan s ha megindul a kövek szava: óriási sziklák jajgatnak föl és kis kavicsok nyögnek köröskörül hal-kan. A levegő ismer minket és fehér köpenyében sokszor odaáll hozzánk beszélgetni. A csillagok, ha setét az út, a tenyerünkre ereszkednek, a hold az asztalunkra száll és könyökére támaszkodva hallgatja, hova indulunk s miért? Néha, ha gonoszság üli meg a szívünket, tüzet akarunk látni: fáklyásan járjuk be az erdőt és csakhamar vörös lesz a fák törzse és áttetsző. Szép a tűzipompa, mi fölött ijedten imbolyognak a baglyok, gyulladtan ügetnek a medvék s elrémülve bámulnak fényébe az ágbogas szarvasok.

Minap egy kis öregasszony jött hozzánk. Már sírva-sírt messziről s a kezét tördelte. „Óóóó, kegyelmes óriások, a pedert bajuszú Lacfi elvitte az Irmát... ohohóóó,

pedig ő már a Károly katonáé... juhuhu, jahi, mi történjék velem?”

— Csak térj haza, szegény asszony, — mondtuk neki — nálunk az igazság, a szívünk veled érez, add ide a köcsög tejet, meg a zacskó dohányt, amit hoztál nekünk. Lacfi szívét bedobjuk az udvarodba holnap.

Nekünk is volt anyánk, úgy rémlik s ezért, ha anya jó hozzánk fájdalmával, megenyhül furcsaságunk, erőnk is bágyadtabb lesz és ha szava mögül igazság cseng, szavára mint parancsra indulunk.

Hús éjjelen lépdelünk át: fejünk felett sötét felhők szaladnak. Fülünk kitágul, hogy belefénjen minden hang, szemünk előttünk repül, akár a madár. Vállunknak nyílnak a lombok, megússzuk a folyót, megmásszuk a csúcsot, őz rohan előttünk, mókusok fönt, kígyók hanyatlanak le lábunk alatt. Mondja is a társam: — Ne ménjünk-e föl az égbe, hátunkat nekivetni az éjnek, mintha bársony lenne?

Kacsintok: testem kellemes huzatban áll, lábam alatt ropog a kő és övemhez leszorítva elől s hátul egy fűrészes acélfogakkal csillog.

Azon tűnődök, hogy mit is teszünk mi Lacfival, ha rátalálunk. Elfujjuk? Kipöcköljük az erdőből, hogy falujába röppen?

Igy akadunk rájuk. A leány alszik, aléltan, kimerülten s fölötte, fának dőlve Lacfi áll. Ébenhajú ember, fekete bajusszal, csillogó szemekkel. Oldalán neki kard van, övében pisztoly, léptünkre felriad s ránk elhűlve bámul. Kardjához kapna, de lefogom és néki csendet intek. Aztán átlépünk vele egy erdőt s ott leülünk vele társalogni.

— Minek vitted el ezt a leányt, te, Lacfi? — mondom neki kellemes szigorral.

— Te, — mondja nekem — tudom, hogy amit tettem, tilos. De úgy kértem az anyját, adja... Nem adom, mert egy katonáé, mondta. Kértem a leányt is: jöjjön, mert nélküle nem lehet élnem. Nem szeretlek, mondta.

Ez az oka, hogy lóra vettem, hogy erdőbe vittem s ha ti elvennétek tőlem: inkább öljetek meg.

Bólintunk erre a beszédre: — Megölünk szegény kis ember. Azért jöttünk és semmi másért... de ha már így van, imhol a kulacsunk s egyél szalonnánkból.

— Igen, igen, — suttogá Lacfi poharazás közben — ti az egyik anya szánalmáért csak megöltök engem... de nékem talán nincs anyám?

Ennél a szónál nyugtalan lett a lelkünk. S különben is oly édesen, búsan bírt beszélni, hogy még elbeszélte volna tervünket a semmibe.

— No Lacfi, — mondtam — most állj be deréig ebbe a verembe. Képzeld annyit, hogy fa vagy, kihez eljöttök a favágók, baltával, fűrészszel és néki végetvetnek.

— Ej, nagyságos urak, hol vannak hozzá rólam a lombok, hol vannak rólam a háncsok s hogyan lehetne gyenge lábaimat gyökereknek nevezni? Mikor vágtak ki ilyen gyenge fát az erdőn? s mikor sírt még így egy fa, mint én fogok, ha fűrészelték?

Így beszélt, de bennünk zengett, amit ígértünk. Tudja a phrügymenti nép, hogy a két hercules szava törvény, ígérete beteljesülés.

Ezért hát szelíden homlokon vágtuk Lacfit, de az suttogó tovább is: — Ki tehet róla, hogy vakká tesz a vérem, hogy amit kívánok, akarom, s hogy ennyire szeretni mertem.

— Ki tehet róla, — mondtam — hogy elfűrészeljük a derekad, hogy bedobjuk az asszony udvarába a szíved és hogy nekünk ezt kell tenni.

Mert ekkor már húzta ő és húztam én a fűrész. — Gyenge törzs — sugá a társam.

— Csak gyorsan, gyorsan, — sürgettem őt.

S ledőlt íme Lacfi: mielőtt ledőlt, még jajgatott egyet, aztán csak a vére patakzott búsan. Én a szívével kimentem a hegyfokra s onnan elhajítám. Röpült a szív, vére csöpögve s odahullt az udvarra, ahova ígertem. Aztán felkaptuk a lányt s levittük a falu aljáig.

Vöröshajú lány volt, valamitől kábult, ráhagytuk egy vén parasztra, hogy haza vinné.

S amerre mentünk, meghajoltak az erdők, csendesebben csobogtak a folyók és úgy zúgtak alattunk a szakadékok, mint a viharos álom.

KÉK KENDŐ

Anyai nagyanyám igazi, rátermett kereskedőasszony volt. Esténként, amikor bezárta üzletét, odaült egy barna asztalhoz s ebben az időben járultak elébe a környék gyerekei, fiúk, lányok, csupa sötétre égett arcocska, egyik-másik virágkoszorúval a fején. Valamennyinek afféle koldustarisznya csüngött a válláról s ennek tartalmát egy mérlegre fordítva, annyi teának való kamillavirágot szórtak ki, hogy a sötét helyiség megfehéredett s a sárgaszínű lámpás csillogása mellett nagyanyám öreg varázsnőnek látszott, aki virágszövetet akar éjjel fonatni az ezernyi kamillából.

Persze a sok virágból bőven ugrándozott elő a szöcske, majd megszólalt valamely halma alatt az énekes tücsök is, hogy görgő énekhangjától — a mezőn hídve magát — mint smaragd lámpás felgyulladjon néhány elhozott jánosbogár teste is. Zománchátú katicák, sőt egy-egy gyorsmozgású gyík is hazakerült s a gyerekek mint a virágvízben, úgy paskoltak, játszottak tovább az óriáshalmú szíromban. Majd nagyanyám enyhe parancsára zsákokba tömték őket — és a zsákok mint tátogó libák, kiknek szétfeszítették a csőrét — egyre nyelték a sok virágot, hogy aztán bekötött nyakkal, durva szövetükön át mezei illatot ontva, olyanná tegyék a háznép éjjelét, mintha virágok között hevernének ágyaikban. Ennél a nagyanyámnál én magam is gyakran lehúztam a cipőmet, hogy valamelyik hordóban elmerülve, kövessem azoknak a furcsa táncosoknak a mozdulatát, akik nagyapám irányítása mellett, feltűrt nadrágban, káposztát tapostak, míg egy vak ember, aki házról házra járt harmonikájával, talpalávalót húzott az ugra-bugra társaságnak. Láttam ugyanitt teknőket, melyekben mint hússá vált veres rózsák száz és száz-

számra heverték a mosásra kerülő paradicsomok; néztem a roppant üstöt, amelynek ölében a gerezdekre hasadt paradicsom egészen szétmállt s pőfögve érlelődött jóvá.

Különösen kedveltem nála a hegyi alakokat, akiknek mindig volt a tarisznájukban valami, valami olyan, amiért a kutyák már messziről bőszen ugatással jelezték jöttüket. Ezek az emberek orvvadászok voltak s a vér s vadszagra csaholták meg őket annyira a kutyák. Hoztak ezek kis rókát, vinnyogó hanggal mókust, dalos madarat. Majd a zsákokból véresfejú nyulak kerültek elő, hideg füllel, dermedt pillantással, megrikatva szívemet. Kocsik is érkeztek, napszámbéli embertől vonva, lábasokkal, amiknek nem volt füle és lyukas volt a hasa; lámpagolyókkal, amelyekről lepattogott az aranyszín; kisebb-nagyobb kályhákkal, csövekkel, szerszámokkal. Mindez inkább estefelé érkezett a nagyanyámhoz. Jutazacskóban jó halom ezüstpénzt tartott magánál ez a folyton kereskedő asszony; amit fizetni szándékolt, azt egyszerűen kicsördítette egy márványlapocskára s akik ismerték, tudták, hogy annál több nem kapható tőle. Előfordult, hogy rossz volt a tél, s egyik-másik vadorzó megjött csupa panasszal, kinyitva nagyanyámnak puskája csővét, amelyben nem volt golyó s mutatva a haját is, amely égnek állt az éhségtől. Ilyenkor a nagyanyám utasítást adott a megvendégelésre, majd a csomagolásra, amelybe beleszorított minden gyomornak és toroknak való: szalonna, cukor, liszt, füstölthús, rum és bor.

Vett a nagyanyám lovat s nagy boldogságomra csacsit is, papagályt, gőzgépet, lámpát, reszelőt és ezzel a sok ócskasággal támogatta a hozzáforduló reménykedő és kezdő iparosokat, boronával a földművest, mérleggel a kereskedőt, elbeszélgetve velük arról, hogy hol nyitották boltjukat, milyen elvek szerint működtetik s bejárnak-e olcsó vásárra (ha szövetes és kartonárus volt az illető) azokba az eldugott uccákba, ahol szakállas héberek árulják portékájukat. „Mondja meg a Lévy

Salamonnak, hogy a Hänni küldte. A többi már rendben lesz.“

Nagyapám, ez a szép, mindig szomorú ember, egészen háttérbe szorult mellette. Csak üldögélt és olvasott vagy egy üvegszemű némettel a sakktáblát kezelte, amíg a nagyanyám oda nem hívatta magához a szolgálóval, hogy a tanácsát kérje, úgy látszatra egy s más dolgokban. Nagyanyám igen kedvelte nagyapámat a szépségessége miatt; férjét úgy öltöztette, mint valami divatfit. Selyemingeket csináltatott néki, lakkos cipőt, a házhoz járatta mindennap a borbélyt, míg ő maga egyszerű szoknyában, bekötött fejjel gyűjtötte a vagyont.

Mégis, hogyan, hogyan nem — a sokezer arany elolvadt, eltűnt a különös idők folyamánként. Nagyanyámnak bizalmába férkőzött egy bizonyos Smidt nevű úrimeber, aki gumikerekű, almaszürke lovak által vont kocsin látogatta meg a derék asszonyt. Ez az aranytárcájú úr mindenféle járadékokat s másmilyen csalóka papírokat adott el a nagyanyámnak. A papírok értéke úgy eltűnt, mintha láng égette volna el, mivoltjukkal egyetemben s a sok szép arany is semmibe olvadt, kiürültek a takarékkönyvek s nagyanyám hetekig feküdt idegbántalomban a szörnyű csapás után.

Ebben az időben kezdett előtérbe nyomulni a nagyapám. Nagy hangot vett fel s parancsolgatva intézkedett a még megmaradt pénzecske felett. Nagyanyám megtörve s lesoványodva, engedelmesen s ijedten adogatta ki a maradék vagyont, amíg csak volt.

Aztán a nagyapám lett ugyanolyan ijedt s megtört, belátta, hogy őt az ég nem teremtette másra, mint hogy szép férje legyen egy eszes asszonyságnak, eltűrve annak uralmát és fensőbbiségét.

De végül is a nagy helyiségből, ahova annyi ember tért be valaha, csak egy kis szoba maradt, egyetlen kinéző ablakkal, óriási tűzhellyel, amelyen régente ezerszámra készült az ebéd s a télire elraktározandó befőtt s más dunsztolt holmi. Ebbe az ablakba — a végső időkben — csak néhány tányér rezgőanyagú kocsonya

sötétlett. Az egyikbe beleszúrva egy cédula hirdette az árat s a tényérok mellett egy nagyobb üveg csipős paprika ázott a sárgás ecetben. Amíg az engedélyét meg nem vonták, a legolcsóbb cigaretták is kínálták magukat, majd egy hordócska almával készült házikáposzta, néhány ing, amit valamelyik öregebb varrónő adott oda bizományi eladásra. Anyámék segíteni kívánták nagyszüleimet, de a rettenthetetlen öregasszony szinte haragra gyulladt az ajánlattól. A nagy tűzhelyre mutatott s biztosította anyámat s apámat, hogy fog még itt lobbogni a tűz, csak a májfájdalmai hagyják kissé abba kínzásukat; a hírneves jutazsákot mutogatta, amiben azelőtt annyi volt az ezüst, fenszóval hirdetve, hogy megtelik annyira, hogy még ki is buggyan.

Megható volt eközben, mint tértek be nagyanyámhoz régi és nyilván tiszta ragaszkodószívű emberek, hogy kocsonyát fogyasztva s egy-egy pohárka pálinkát hörpintve, körülsimogassák tekintetükkel az egyre fogyó és hanyatlóerejű nagyasszonyt.

Azon a születésnapon, felültem háromkerekű biciklimre, amit első bizonyítványom örömére kaptam s a mindenféle régies uccákon át szaporán karikáztam tova, hogy meglátogassam a nagyanyámat is s átvegyem tőle az ajándékomat. Még a mult esztendőben is sárga cipőt s matrózbliúzos ruhácskát adott nékem s önző, a ritka alkalmat kihasználó szívemmel, abban bíztam, hogy sok üveggolyóm lesz, valamint kerékre járó hajócskám, — mert ezekre céloztam nagyanyám előtt, valahányszor csak szóba került a legközelebbi születésnap.

Hangos csöngetéssel érkeztem a szomorú ablak elé: kész izgalommal fordultam be a sötétes átjáróba, hogy átesve a csókokon és simogatásokon nagyokat dobbanó szívvel várjam az ajándék átnyújtását.

Nagyanyám az ágya szélén ült, megvékonyult karral s egészen ősz, meggyötört színű hajjal; mellette ugyancsak görbe háttal a nagyapám. Mintha fáztak volna s hidegük lenne s valami enyhe tűz melegére

vártak volna — úgy emlékezem rájuk. Mintha az egész testük már életnélküli lett volna, csak a szemük járt, úgy nézve engem, mint ahogy az éjszakából pillant az ember a bátorító, bármily parányi fény felé.

Aztán nagyanyám magához intett — lassú, vont és erőtlén volt ez a mozdulat az ő régebbi intéseihez képest, majd a kezembe tett egy kisebbfajta zsebkendőt, amely négy tarka rongyból volt összetoldva s nagy, írott betűkkel belehímezve a nevem s az, hogy „emlékül, 1918“. Reszkető keze még a fejemen volt, amikor nagyapám is felémnyujtotta azt, aminek immár többé hasznát nem vehette: a sakkját, amelyet hályogos szemével már nem látott és nem is használhatott, miután meghalt az ő üvegszemű németje, akivel annyit pöröltek és pipáltak játék közben. Mikor a sakkot átvettem, a dobozban csörögve megkoppantak a régi figurák; a sötétségben, a két megtört öregember között, különösen s el nem felejthetően hatott reám ez a koppanás s láttam a dobozba zárt képet is: mint gördülnek át egymáson a faragottfejű sárga és fekete bábok, hogy kuszált világukkal átszarmazzanak énrám.

Nagyanyám észrevehette kielégítetlenségemet az ajándék fölött; mi ment át a szíven, azt akkoriban nem igen ügyeltem. De ő ösztönözve valamely régebbi emléktől, a köténye zsebébe nyult s abból egy szürkeshínű erszénykét vett elő. Aztán az erszényke egyetlen pénzét, egy huszas nikkelt a kezembe nyomott, azzal, hogy fordítsam cukorra és azért, ha szerényebb is az ajándék, gondoljak rá. Míg a két öreg az ajtóig kísért, nagyanyám biztatott, hogy jövőre díszesebb dolgokkal lep meg, majd hirtelen elémbe guggolt és simogatva magához vont.

Aztán ura segélyével megint fölemelkedett és intgetve nézte mint karikázom arrébb, bőszen csengetés közben a háromkerekűmön.

Hazatérve, szokásból, kitettem a kék, másrészt piros színű kendőcskét is a többiek közé. Anyám s apám szinte megbénultan fogdosták, tapogatták silány, öreg

kelméjét, majd anyám apámra borult s ha nem csalódom, a különben érzelemnélkülinek látszó ember is nehezen tudta visszatartani könnyeit.

Engem gyorsan ágyba dugtak és sürgetve alvásra biztattak. El is aludtam csakhamar s mivel a hajnallal együtt keltem akkoriban, meglepve láttam, hogy a széles vaságyban a nagyanyám s a nagyapám alszik, míg a szüleim ideiglenesen földre borított matracokon feküdtek.

Ott is maradtak nálunk mind a ketten, míg csak a halál meg nem érkezett rövid időközben értük. De addig is, szüleim parancsára, valahányszor olyan ruhát vettem fel, amelynek felső zsebe is volt, betűztem a születésnapj zsebkendőjét s nagyanyám kérdésére, hogy szeretem-e az ő, talán utolsó ajándékát, eleinte betanítva, később aztán őszinte jószándékból, igennel feleltem.

Minap, hogy a kezembe került ez a kis kendő, egész emléke másképp szaladt át szívemen; tarka-barka szövege mögött nagyszülőim feltűnő árnyékát láttam mintegy szellemet idézve az elmúlás országából. És megint érzékeltem a megvékonyult kezét, amint átnyújtja nekem utolsó ajándékát és hozzákapcsoltam az elszomoruló öreg lelket is, amint megretten a kis unoka mohó ajándékvágyán. Jó volt ez a kis kendő arra, amire jó a múló idő: hogy megértőbben lássuk az emléket és bárátkozni kezdjünk rajtuk át a halállal.

FILIPOVICS ÉS A GIGÁSZ

A hóbefújta uccán, túl az éjfélen nem volt más, mint a vastagbundás rendőr és Cinkné kocsmája előtt egy szódavizes kordé, amelynek rúdja mellett egy számar állt s a füleit úgy mozgatta, mintha csipné a hó.

Filipovics, a nyeszlett alak, ekkor fordult be a homályos tájra: kellemes savanyúkáposzta szaga volt. A nappal ijedt alázatosságú egyén most bizonyos bátorsággal megteltnek látszott. Az imént bort ivott s ez még kergette a vérét. És nem törődve a pénzzel, megevett két székelygulyást az Ágost kir. herceg védnöksége alá tartozó hadastyánok egyletének vacsoráján, ahol jegyzővé avatták éppen ma éjjel Filipovicsot.

Ez a mindenképpen mellérendelt alak, ki mindezig semmiféle ranggal nem bírt az életben, nem törődött azzal, hogy közel van a szellemek ideje s jó, ha az ember tizenkettő felé másra is gondol, mint a földi hiúságokra.

Filipovics egy kis névjegyet képzelt maga elé, amelyen ez áll: F... Anton, az Ágost kir. herceg hadastyánegylet jegyzője.

Az ilyen névkártya nagy erőt tud adni olyankor, amikor az alak hazatérve undorító munkahelyéről, egészen rongynak érzi magát, sóhajtozik az ágyában s nem tudja, minek is jött ő tulajdonképpen a világra. Gyerityafénynél a kir. hadastyánegylet jegyzője azt is tudja mondogatni magának: No, Filipovics Anton, mégsem éltél hiába, rangot is kaptál, fordulj a felfelé és aludj.

Annak a kerületnek uccái, ahol alakunk lakott, kalandozva nyílnak egymásba. Mintha bujócskázó uccák lennének, kik hirtelen tátják ki sötét torkukat s azt mondják a bolyongónak: én a Vályog ucca vagyok, paj-

tás. S olyan sötétek ezek az uccák, akár a bánat, a bandita árnyéka, avagy a barmok elcsurgatott s fekete vére.

Filipovics is kellemesen érezte ezt a kalandori féltelmet: eh, eh, barangolok az éjben s a kutya sem ugat, sehol segítség és közben káposzta- és borszagú vagyok, mint az igazi korhelyek. Filipovics észre sem vette, hogy lábhegyen mendegél az uccán és fütyül. Pedig az éjjeli füttyszó, ha valaki annyira nézi a sötét kapualjakat, nem éppen a hősbátorság jele.

— Megálljon! — mondta most egy pincehang s tulajdonosa hátulról rátette kezét Filipovics vállára.

Filipovics megállt, megdermedt! s erre minden oka megvolt neki, mert az ismeretlen toronyalakú volt, hatalmas órafejjel, amelyben mint számrovátkák, késes vágások, sötét szemek s mutatóul egy akkora orr, mint egy szafaládé. Filipovicsban máskülönben rögtön előmászott az ő igazi nappali foglalkozása: azonnal irodaltisztté változott, akinek minden kincse az udvariasság.

Meghajolt a nagy idegen előtt: — Megálltam kérem nagyságos úr.

Ezzel azt is ki akarta mutatni, hogy ő szegény ember, akinél a támadó föltétlenül gazdagabb, az ő zsebében majdnem üres a buksza, felöltőjére még hátralékban van hetvenöt pénzzel s a cipőjét is itatóspapírral védelmezi a téli nedv ellen.

— Nagyságos úr, nagyságos úr, — dörmögte az óriás — magától értetődik, hogy az vagyok. De mondd, gyere csak ide a lámpafénybe, óh te rókaarc, hiszen te jogász vagy, hát akkor megmondd nekem, hogy felel-e egy szerencsétlen unoka a nagyapjáért?

Ezzel mellenragadta Filipovicsot és el kezdte rázni, mint szélvész a fát, de annyira, hogy Filipovics orkánba kerültnek képzelte magát, kihez a szél beszél, míg hangjától megcsörögnek a csendes ablakok és a váluakat összehúzó tetőkről leröppennek a cserepek.

— A nagyapám még magasabb volt, mint én. Ne kételkedj ebben!

Filipovicsból kiesett a szó, akár a kavics s csak attól félt, hogy kiesnek a rémült szemei, a két hamisfoga, ha tovább rázdalja őt ez az idegen úr.

— Nem... kétkedem — s csak magában nyögte rémülten, amit kimondani nem mert: hogy oh, segíts meg Szent Antal, mert, ha ez a falhoz vág, ottragadok. És csak legalább tudnám, hogy mi ingerli őt ennyire ellenem? Nem bírja a káposztaszagot? — még erre is gondolt Filipovics.

— A nagyapám ölében cipelle a muslicai malomkövet, — dübörögte az idegen — pedig az hat mázsa volt.

Egy hosszú óh, majd egy rövidebb óh szakadt ki a rángatott Filipovicsból. Szegénynek lepattant a hátsó nadrággombja s a hozentrágera, mint a kígyó, a hátaközepére kúszott; attól kellett tartania, hogy az ismeretlen rettenetes, lerázza róla egészen a nadrágját. Ravasz, különös borzalmas egy banditafogás ez: itthagyni Filipovicsot az éjben, fehér alsónadrágban, tűzfokos hidegben s mint kalózzászlót forgatva feje felett a zsákmányt, úgy távozni el a kavargó gyomrú irodaszolgától. S mindez ilyenkor jött rá, amikor az első rangját nyerte, amikor a nadrágja a cipőjéhez csúszott le, olyan félénken és csendesén, mint a fátyol.

— A nagyapám! — dühöngte a támadó (oh, mikor tér már rá az apjára s netalán az édesanyjára s teremtőm, mi marad meg eladdig belőlem, rettegte Filipovics) — a nagyapám, — ismételte az óriás — tudd meg, hogy sikkasztó volt. Mit sikkasztott, mit nem, ahhoz neked semmi közöd, érted?

— Értem, — hebegé Filipovics.

— Lányt, gyűszűt, akkora gyémántot mint az öklöm, ahhoz mondom, hogy semmi közöd sincsen.

— Csak rendőr jönne már erre — óhajtotta a szorongatott Filipovics.

— De a sikkasztásért három évre becsukták Vácut. Jogász, fel a nadrágot, mert gatyás emberrel nem tárgyalok családi ügyeimről.

— Leszakadt a gombom, nagyságos úr, — védte magát Filipovics, attól félve, hogy az óriás lengő és handabandázó öklei eltalálják s ő a csapás nyomán az orra tövéen látja néhány másodpercre a tejút szikrázásait. S mire magához térne: már a holdon ténfereg, fehérköpenyű holtak és árnyékból szőtt halálok között.

— No már most az apám is sikkasztott; hogy szilvát, mézet vagy dohányt, az neked mindegy legyen.

— Mindegy, — ekhózta a Filipovics Anton nevű kerületi egyén megrettentett hasonmása.

— Ő hét évet kapott, hetet ha mondom, jogász és Szegedre vitték.

— De most itt vagyok én! — s úgy mellbevágta önmagát az óriás, hogy ez a pöröly és az üllő csattogó zajával vetekedett.

— És most én is sikkasztani akarok!

— Nékem ahhoz semmi közöm — dadogta az előbbi válaszok mintájára F.

— Bamba — és úgy a falhoz röpült Filipovics, hogy szinte a téglák s malterok közé süppedt s a feje csengeni kezdett annyira, mint amikor a rablóktól megrohant bankban megszólalnak az összes vészcsengők.

— A sváb bankárok pénzét fogom elvinni, jogász. Itt van a zsebemben, látod? és hogy hová?

A sikkasztani óhajtó felmutatott néhány száznyi pénzt és örületes kacagásba tört ki: — Szánra ülök s meg sem állok Pétervárig.

— Mire ítélhetnek engem, — förmedt Filipovicsra az óriás szigorral — ha itt maradok?

A távolba nézett, mintha az utat kémlelné s hozzátette: — Mert messze van ám Pétervár!

És még csendesebben dünnyögte: — És ezalatt Róza hozzámegy a Kássáshoz!

— A nevedet mondd meg — csapott át az ordításba ismét. — Mifene... Filipovics?

— Nem hamis név ez, te? Tudni akarom az igazi nevedet, hogy bosszút állhassak rajtad, ha beadsz a rendőrségnek!

— Fil...povics, — nyögte bizonygatva a jegyzői címmel terhelt.

— Mehetsz, — mondta az óriás — elég nekem ennyi is.

De Filipovics nem tudott elindulni, csak az ismeretlenül indult meg, akár egy hegy; de a következő sarokról még visszafordult, mint egy titán és onnan haragolta: — Filipovics, Filipovics, nem felejttem el a nevedet, kikereslek a föld alól, megellek a sírba s ha beadsz a rendőrségnek, akkor véged.

S hallotta Filipovics, mint ordítózta az ő nevét a csendes uccák során, mint visszhangozta rettentően az ég s lehelli nyögve a hó.

Két napig hevert otthon a hivatali szolga az óriás idegnyomástól, miközben a szobájában nappal is nagy árnyékokat látott benyomulni s ezek az árnyékok elordították magukat: Filipovics! — és karjukat rázva a székek, a nagyképű szekrények is ezt ismételték. Csak harmadnapra szűnt meg ez a rémkiáltozás a gyötört ember körül s akkor ő rögtön tollat ragadott s kapkodó sorokban lemondott a jegyzői rangjáról, majd alázatos kérelmet nyújtott be a miniszterhez, esengve, hogy az ő filipovicsi nevét megváltoztatni kegyeskedjen.

Miniszteri engedelemmel megváltoztatta a nevét.

Igy járt álcázottan, nevéből, jegyzői rangjából kifordítottan évekig, mindhaláláig rettegve a téli éjjelektől, amelyeknek titkosságaiból óriások bukkanhatnak elő, lepattogtatva a gyanútlan Filipovicsok nadrág-gombjait, hogy egy-egy sujtással csillagzárporba borítva megrémült fejüket, eltűnjenek őrzöngve, oda, ahonnan jöttek — a semmibe.

A VÁMRAKTÁRBAN

Reggel hatkor megérkezel a Váci út felől, átmész az egyes kapun és köszönsz a porosarcú pénzügyőrnek, aki az ablakba könyökölve alszik. A Nyugatin befutnak a rézfényablakos vonatok, nagyot liheg az egyik, olajütemben lassít a másik; az indul, emez pedig érkezik.

Te pedig félretolod a vámraktár csikorgón szárnyas ajtaját s hallod, mint neszelik a raktárbéli csendes bálák s a tövükben alvó macskák ezt a kavicsropogtató zajt; várod, hogy nyávogjon a Cirmos, a raktárbeli macska s megkérdezd: — Na, hány egér van, kis öreg? A Miska bácsi ordítását is várod: „Fene a hasadat, ilyenkor kell jönni?” Avagy így: „Üssön beléd az a mennydörgős mennykő...”

Mert így szokott fogadni a szutykosarcú Miska, aki itt ébred, itt alszik s ha felriad éjjel, hát egeret megy vadászni. Ha kicsike a mauzi, vagy hasas, akkor átteszi a szomszéd raktárba: — Ez nem a miénk, kérem — és egy kis cédulát akaszt a nyakára a szomszéd raktár jelével.

Te belépve, azt várod, hogy folytassa a tegnapi mesét, az orosz, amit ládaticskázás közben kezdett el, de abbahagyta, mert te felmentél a ládák tetejére s ő nem akarta a dolgot az égbe kiabálni. Pedig keserves éjjeli álmodban láttad őt, amint orosz hadifogolyként átbballag egy szép mezőn, ahol valami öreg orosz pofa bottal veri az arató asszonyok hófehér ingét. Miska odamegy és megragadja a karját: Atyafi, — mondja — ha még egyet ütsz eme asszony ingére, a halál fia vagy!

Aztán eltűnik a sok fehér asszony és vöröshagymáról álmodsz és piritottszalonnáról, miközben alig várod, hogy reggel megkérdezd a Miskát: Na Mihály, mint ment az a turkesztáni asszonydolog tovább?

— Na Miska bácsi, — ordítod, mintha az álmodat folytatnád — hol az izében vagy?

Nem felel. Hű, ez berúgott az éjjel vagy esetleg felakasztotta magát. Először végignézed a plafont, hogy nem csüng-e valamelyik lámpahorgon? Ugyanis erre könnyen sor kerül, ha az ember elérte a hatvanat, a tenyere hólyagos, az ujjait feltépte a szög s nincs kedve kirakni a mára várt húsz olasz műselyem vagónt. Ha nincs kedve rá, mért nem megy el? — kérded magadban. Az lehetetlen, — rázod a fejed csendes harangként — a jóeszű ilyesmit nem tehet. Ha elúnta a munkát, inkább felkötöi magát. Miska bácsi is talán leült és azt mondta: hatvanegy éve tart már nálam a komédia — és úgy elfáradt e roppant gondolatra, hogy belehalt.

Hát hatvanegyéves volna már a Miska bá?! Nem, most nemrég mult hatvanéves. — De fiatalúr, én már a születésem előtt is dolgoztam — szokta mondani — a miféleknél az az egy év is hozzászámíttatik.

S ez is olyan furcsa most (míg a Miska bácsit keresem), hogy miért dolgozik nagy hassal utolsó percig a mi anyánk? Hát nem hány, amikor a konyhát mossa fel vagy alsóruhát szappanoz? Én is gőzben születtem, gondolom, az Üllői úton. Miska bácsi pedig a Szabolcs megyei krumpliföldeken. Kovácsnak, aki harmadikként velünk dolgozik, szülőhelye egy adjusztáló terem. És ez így van sokfelé, mindenütt. És ez így is lesz úgy-e? Ezeket gondolom.

Útközben pedig ráakadok Miska bácsira. Alszik, hortyog és valamit motyog. Ránevetek: Tűz van! — tutulom.

— Bánom én! — s alszik csak tovább.

— Pedig már nagy a láng — ugratgatom.

— Felülnék, — s próbálja is — de nem tudok.

— Mi az? Hát neked mi a bajod?

— Bedöglött a mécs, — mondja — ej de rendesen rosszul vagyok.

— Hát nincs jól? — kérdem én.

A hosszú Kovács is beérkezik. Megtapogatja: — Hű, magának hőfoka van.

— Meggypiros — mondja a Miska bácsi. S aki Kovács volt, az tudja, hogy ennél a színnél lágyítani lehet a vörösreztet és ennél a színnél nyujtható a Bessemmer-acél. S hogy amikor ez a szín jön, akkor még a vas is nagyon meleg.

— Harminckilenc fok.

Kovács félrefordul: — Van az negyven is.

— A meggypiros?

— Az bizony.

Ilyenkor szaladni illenék orvosért: ilyenkor, akinek otthona van, azt el lehet vinni valahová haza. De hát ki gondol arra, hogy egy raktári munkás egyszer csak meggypiros lesz?

— Hozzak rumot? — kérdi tőle Kovács.

— Lemegy, lemegy, — mondja az öreg — csak hagyjatok.

— Betakarjalak?

— Hát azt lehet.

— Aludni fogsz?

— Oszt mit csinál a húsz vagón? — éled fel.

— Bejön majd Miska bá és mi ketten a Kováccsal nekiállunk és minden rendben lesz.

Folyt még egy kis beszélgetés, de minek dadogjam tovább? Betölték az első öt vagónt és lám, úgy tíz órára mindegyik lement. De Miska bácsi nem volt sem hidegebb, sem melegebb.

Ellenben azt mondja nekem a Kovács:

— Te András, én máma esküszök.

— Mit mondsz?

— Hogy esküszök!

— Mikor?

— Ebédidő alatt.

— A Marissal?

— Azzal.

— És ilyen hirtelen?

— Muszáj.

Megtörölte a homlokát:

— Azt hiszem, fia lesz.

Hát egész őszintén, nem olyan volt mint egy vőlegény.

— Még az orromon belül is izzadok — mondta és izzadt neki a cipője is és a hátán az ing is tiszta pára volt.

— No, — mondtam — egyszer nálunk is minden összejött. A tehén borjazott; a macska kölyköket szült; egy embert agyonlőtt a csendőr, mert a hasába rúgott, fújt a szél, esett az eső, — egyszóval az is éppen így volt.

Hívhattunk volna valakit segíteni, de akkor a Miska bácsi elveszti ezt a munkabér-napot. S a lázba lehet, hogy nem, de ebbe biztosan belehal. Ugyis mindig fel akart kelni, mondta, hogy ő nem lopja tovább a napot és egy kicsit kiabált is, hogy mink mindent rosszul rakunk.

Ebéd után a pontos időben megjött a Kovács.

— Na mi az?

— Mutatta, hogy itt van a házasságlevél.

— Hát a Maris?

— Az is visszament. Hová? Hát a mosodába, ahol dolgozik. Ezt tudtam úgyis, nem kellett a Kovácsnak mondani.

Hús vagón mondjátok. Hiszen csak kétszáz láda az. Sok ennyit kirakni egyellen nap alatt? Húszezer kilót? Aki nem próbálta, az el sem tudja képzelni, hogyan lesznek közben az emberek gőzölgő, véres hátú lovak. A raktárnok tudja, hogy elég ,de mit tegyen? Ő álljon neki vagy telefonáljon be, hogy hús vagónt kirakni egy nap alatt nincsen mód.

A központ erre mit felel?

Muszáj!

Dehát nem is ez a fontos, hanem hogy esti nyolcra a Miska bácsi valahogy jobban lett. Tüsszögött és könnyezett, körülnézett a felhalmozott stószokon:

— Na gyerekek — mondta — ezért egyszer megfizetek.

Máskor talán megkérdeztük volna, hogy mit fizet lássuk? De nekem olyan álmos lett a szám a nagy fáradtságtól, hogy azt sem tudtam, hazáig mint megyek. S a Kovács is csak ásított. S oly messze volt nekem az Árboc ucca. Kovács a Gömb uccáig ment.

Az Árboc ucca sarkán kezét fogtunk.

— Na, szervusz, Kovács! Üdvözlöm a feleségedet.

— Hát, ha tudom, pajtás, majd átadom.

És egyszerre tüzes, harapós szája lett a csendes ifjú férjnek.

Hogy ő nem így képzelte el valaha az esküvőt. És hogy az öreg Miska betegségét is a fene egye meg. És miért jött be éppen máma ez a húsz vagón.

— Hát akkor menj villamossal — mondtam neki csendesen.

És ha ő repülőgépen is megy; nézzem meg a kezét, nézzem meg a saját hátamat, hát kellene máma nekem a szerelem? Tartanék én máma nászos éjszakát? Hát szabad ezt így, hát lehet?

— Ne tüzelj, — sutlogtam — attól még fáradtabb leszel. Menj haza, hát hova mehetsz? És mondd meg, ha tudod, hogy üdvözlöm a feleségedet.

Milyen kemény volt nekem akkor este a máskor puha ágy. És a lepedő is milyen tüzes. Aludni szeretnék, de minden csontom fáj. És ha egy tündér maga jönne be csókkal, őt is aludni küldeném.

S most az a Kovács odahaza forog. S az asszonyfajta, ha előre kapott is valamit, ha esküvő volt, csak nászéjt akar.

És ha nem lehet, ha hiába vár? Ha az ember szégyenli neki elmondani: nézd anyám, kiraktam húsz vagont és húsz vagón után én aludni szeretek.

Forogsz, Kovács? Forogtok mindannyian? És a világ a mi számunkra mindenhol vámraktár? Dolgozol benne évekig és nem tudod kiért, és nem tudod miért?

De így van ez. Miért nem lettél püspök? — szokták a panaszodra mondani. És a Miska bácsi is meggyógyul egy nap alatt, mert nem lehet beteg. És a Kovács, ha húsz vagónt rakott ki: legföljebb nem az esküvője napján szeret. S a szegény ember álma egy jobb világért még sokáig nyugtalankodik.

— Na, — mondom Kovácsnak — hát mi volt veled?

— Hát semmise, — feleli — majd talán máma, — ha lehet.

És aznap nem jött be, csak kilenc vagón.

— És — az ilyesmi közöttünk nem olyan nagy titok — így aztán a nászój is bekövetkezett.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

HAMIS PÉNZ

A gyerekeknek az volt a hivatásuk, hogy betanítsák a matyimadarakat. Ott ültek a sovány szárnyasok a drótkalitkákban s velük szemben a három kisfiú. Kórusban mondták: — Jóreggelt nagyságos úr... közben ásitottak, veszekedtek egymással, aztán megint rákezdték: — Jóreggelt nagyságos úr! A beszédre fogott madarak a tollukat pizskálták, egymásra bámultak leapadt böggel, húst szerettek volna, de a legyek eltűntek a csatakos idő jöttével, más hús meg Kádáréknál nem igen akadt. Lomhák voltak beszédet tanulni; s a gyerekekben is az utóbbi napok éhinsége miatt felbomlott a fegyelem. — Mama adjál enni! — kiáltottak ki a konyhába.

Ilyenkor Kádárné szembefordult velük, sovány melleihez kapott, s a kiéhezett mátyásmadarak fülelni kezdtek. A férje arra kérte az asszonyt, hogy vigyázzon a gyerekekre, ne beszéljenek semmi mást a madarak előtt, csak a leckét. Ha nem tudnak beszélni, nem kapértük semmit. Egész nap lótfut, a nyelve kilóg... ennyit csak elvárhat a feleségétől.

Nem is volt már ember az utóbbi időben ez a Kádár. Mintha száz kilós zsákot cipelne, annyira megtört, hajlott volt a háta. A szempillái csapkodtak, arcán pedig olyan éhség és erőtlenség látszott, hogy néha önmaguktól a kezébe nyomtak egy-egy fillért a járókelők. Ott alázatoskodott naphosszat a városházán a galambárusok között; közbe-közbeszólt, ha vadászkalapos urak fajgalambot akartak venni. Segítette a vásárt, a galambárus javára. Így várta ki, néha alkonyatig, míg végre a zsákba takart kalitkából kivehette, amit ő hozott eladni.

Mennyit mesterkedett ez a Kádár! Vett gyulladt szemű galambokat és párosította egyszerű tojókkal, s várta, lassan, gyötrődve, míg kipattant a tojáshéj. S ha a természet adott is valami furcsaságot, ott voltak a ravasz, villámeszű kereskedők, akik a tolla közé néztek a galambnak, kihúzták egyenesre a lábát, felnyitották a csőrét s megvetésük jeléül beleköptek. S adtak Kádárnak tíz fillért, huszat, esetleg harmincat. S másnap Kádár, vékony, gyenge lábával, megint elindult hajnalban s ment, ment étlen-szomjan, a sötét utakon, hegyeket mászott, derengéskor fenyesekbe ért, azután felkúszott a fákra... ágról-ágra... néha elgyengült és várta, hogy mikor jön vissza az ereje... mókusra vadászott, sikló után futott mint a bolond, mert a sikló bőréért egy pengőt is lehetett kapni. De az állat, mint egy csavaros, szállongó vonal, el-elkáprázott Kádár szemei előtt... nevetnivaló volt, amint furkóssal a kezében utána loholt a csendes erdőben.

Mikor elérte a siklót, ráugrott a fejére s úgy taposta, gyilkolta szét. Aztán leült, lihegett, majd körül-nézett lázasan, szédülten az erdőn... s míg fülei felfogták a lombok hajlongásának szoknyaselymes zaját, sírva fakadt. Sírt azon, hogy minek éli sirt, hogy még meddig kell élnie. S mint minden nyomorult lélek, az eget leste folyton-folyvást. Az eget, amely szép látvány a tündérnek, az eget, ahol bivalyként sötét felhők terelődtek elő, a szélviharok ostora alatt... s minden földre koppanó levél áthullt Kádár lelkén is. Jön a föld fekete tésztája: a sár. Jönnek az esővizes habok, a zuhogás tengere... aztán mint hideg kígyó, föltűnik az északi szélen a tél. Átkígyózik a városon, tekintetétől megdermed a víz és lereszketnek az égből a hópihék.

Ezért kell a kisfiúknak szorgalmasan, egyszerre, meggyőzőn és mégis behizelgően tanítani a madarakat, hogy: — Jóreggelt nagyságos úr!... Harc volt ez a tél ellen!

Volt azért más dolguk is a gyerekeknek. Végigtocsoghattak a sáros úton s már a küszöbön elkezdhet-

ték a sirást-rívást: — Csak még egy negyedkiló kenyeret, Smidt bácsi...

Smidt bácsi, a szegénynegyed fűszerese, a cyikkere fölött rájuknézett és felhorkant. Adott ötször, adott tízszer, de miért legyen ő a legjobb szívű ember! — Egyetek madarat! — mondta a Kádár-gyerekeknek.

Jancsi előállt rögtön az ajánlattal: — Hozunk tavaszra a Smidt bácsinak olyant, aki jóreggelt köszön, aki tudja a Klapka-nótát, majd betanítjuk.

Pista és Gyuszi pedig bólogattak mint a kis majmok.

Smidt úrban forrt a méreg. Fogta a kést és dühösen leszelt a kenyérből. Először csak úgy akarta odaadni, de fölülkerekedett benne a régi szokás és becsomagolta. Majd megköpte a tentaceruzáját és felírta a többihez.

De volt olyan nap, amikor Smidt urat elővette a reuma és fogfájás egyszerre. Ilyenkor prüsszkölve a fájdalomtól, mint inkvizitor várta a kis csemetéket. A hangja sirós volt, pörölt a feleségével, kendővel volt átkötve a feje s ilyenkor a kis vándorok körbeállták lehorgadt fejjel a boltajtót... makacsul, hallgatagon álltak ott órákig is... hátha lekerül a kendő... hátha Smidt néni lehúzza a bácsi fejéről a sipkát... Mint a föld felett lebegő csillagocskák ragyogtak a kis éhes szemek; aztán elindult valamelyik hazafelé... a másik utána... de kettő-három még maradt, makacsul, kiltartón, pislogva és reménykedve abban, hogy Smidt úr mégis csak behívja őket.

Közben Kádár valamelyik hidon cipőkrémet árult... odanyomulva a járókelőkhöz és rettegve attól, hogy az illető detektív, vagy polgári ruhás rendőr. Ha házaért, kirakta a megmaradt cipőkrémet és zsinórt, aztán lefektette a gyerekeket és az asszonyt is. Ma, mikor már mindenki aludt, lopva kiszökött hazulról.

Egy nagyobb ólomcsővel jött vissza; és egy bükkfalappal. Az egészet beletette egy pléhtepsibe és lefeküdt. De nem bírt sokáig aludni. Talán két óra lehetett, ami-

kor elővette a kölcsönkért vésőt s halkán a tenyerével ütögetni kezdte a fát. Aztán, mivel csakhamar megfájdult ettől a keze, kiment az udvarra és egy fahasábbal ütögette a vésőt. Ezzel aránylag gyorsan megvolt. Ez volt az öntési alapja néki; nem akart nagy pénzt csinálni, szó sincs róla. Nem akart sokat és nem akarta sokáig csinálni ezt. Csak amíg kilábolnak a télből és megnyílik az erdő, jön a hóvirág. Csak tavaszig akarta csinálni... ólmot önteni a mintába és szívszorongva lesni, hogy terül szét a massa, amibe egy kis nikkelt kever, aztán pedig, mint a pecsétet a viaszra, rányomja reszketve és remegve az ötvenfilléres felső címrájzat. Egy pengőt akart naponta Kádár; ezzel ha elküldi kis futárait, mire dél lesz, ott gőzöl a pengős helyén a krumpli és mintha szeplős víz lenne, a foghagymaleves, vagy ott gőzöl egy vastag szelet a patkós baromfiból, a lóból. Vesznek karácsonyra egy egész lófejet, amiben annyi a velő és hozzá tojást... hej! velő tojással, és ez sem kerül többbe, mint egy pengő. Addigra talán még lesz valami zsirjuk is. És karácsonyra lesz csillagszóró, könyöklő angyalkép, este nem serceg majd az ólomöntő és nem hűtögeti Mariska vizesbőgrében az ötveneseket.

Cipőt, ruhát, inget, jobb cigarettát mint leventét nem kívánt. Se mozit, se rádiót, se villanyvilágítást: mindössze egy szép nagy szelíd lófejet, amiben sok a velő, a velő tojással!

Igy kezdte meg a patkós baromfi jegyében pénzöntői működését Kádár. Helyesebben csak megkezdte volna... de hol volt neki mintája egy ötvenfilléresre!

Kádárnak nem volt oka, hogy a családja előtt titkolja, mire készül. A kisgyerekek orra büszke lett; Mariska, a felesége, egyet sóhajtott, aztán felhúzta a vállát. Mivel őrzött még magában valami régi gögőt, kijelentette, hogy visszaadják, amint módjuk lesz rá.

Jancsira bízták a dolgot. Menjen el a kisfiú a Smidtekhez és kérjen kölcsön három-négy órára ötven

fillért. Vigye el az összes cipőket, ruhákat, meg a kis széket zálogul. Magyarázza meg Smidt úrnak, hogy ez a pénz okvetlenül kell. Ha négy órán belül nem viszik vissza a pénzt, legyen Smidt úré az utolsó ruhájuk, a cipőjük is.

A másik két fiú valami fát kotort össze s a házakról letépte a plakátokat, hogy legyen mivel alágyujtani. Elhozták az Ebzárlat című plakátot, a polgármester jótékonykodási plakátját, egy gummisarkreklámot. Kádár pedig előkészítette a maroknyi mintázó-anyagot, amit délelőtt koldult az egyik öntödéből.

Nehéz percek voltak ezek. Néha azt képzelték, hogy a kis Jancsival mindjárt valami rendőr fog jönni; de leginkább attól tartottak, hogy az öreg Smidtnak reumája van és kidobja cók-mókostul a kisfiút. De nem ez történt. Jancsi papírba csomagolva, a tenyerébe zárva, elhozta a mintapénzt. Kádár a belső szobában azonnal munkához látott. Már készen volt a két síma agyagszelet, begrafitozva. Lehúzta az ötvenfilléres domborzatát, aztán a valahonnan kölcsönkért nagyítószemüvegen át alaposan megvizsgálta. Csodálatosan nyugodt volt és óvatos. A két fél-mintát vigyázva összetette és nekikezdett, hogy most már öntőszekrényt faragjon a mintához. Amint a befolyó csatornával bibelődött, egészen elfelejtkezett arról, hogy mit csinál, büszke volt arra, hogy még ügyesek a kezei... ha munkája lenne, meg tudná állni a helyét. Mariska és a gyerekek izgatottabbak voltak. A kicsik folyton azt kérdezték, hogy hát így készül-e a pénz? Kádár egy pillanatra meghökkent, de aztán nem törődött a dologgal. A fiúk annyi bajt próbáltak végig, hogy tudtak hallgatni, mint a sír.

Aznap senkise aludt Kádáréknál. Ropogott a tűz, az ólom lassan szétolvadt, ezüstös lett, fel-felpukkadtak rajta kis gyémántholyagok, majd egy másik lábaskából hozzáöntötte Kádár a nikkelt is. Aztán mintha tejberizs lenne, megkeverte az egészet. Reszketett a keze... a forró öntvény is rálehelte a melegét. Izzadt... majd

az öntőlábas kis pléorrán át a mintába folyatta az ötvözetet. A kisfiúk is, Mariska is szinte látta képzeletben, mint futja be a forró anyag a sötét rést, önti el ezüstös lével és keresi a helyét a babérágak levelei között s formálja ki megdermedve a kövér ötvenes számjegyet. Látták a ferde keresztes koronát, amint kiemelkedik a pénz lapjából; látták az évszámot, amelyet halkan ír fel az ólom: 1934... a legkisebb fiú nem bírta az izgalmat, felsóhajtott. Ránéztek összerendezve egy pillanatra, aztán szívdobbanásokkal számolták ki, mint hűlnék le a pénz szélén lévő recék...

Kádár megtörülte a homlokát, nehogy víz cseppenjen a pénzre s miután eltelt tíz-tizenöt perc, elkezdte szétbontani eszközeit.

Milyen szép, milyen új volt ez a pénz. Seholsem volt ráncos, seholsem volt csipkés, a körbefutó apró betűk éles rajzúak voltak és mégis hengeresek, mint az eredetin. — Jó volt az anyag, ez volt Kádár első gondolata.

Kézről-kézre járt! De nagyon is új volt! Erre hámuba keverték és kipróbálták, hogyan szól az asztalon. A fülük kitágult; csendül-e vagy túl tompa a hangja? Kádár kifaggatta a kis Jancsit, hogy Smidtnek szokása-e üvegre, vagy márványra dobni a pénzt... vagy pedig csak egyszerűen zsebrevágja. A gyerek szerint a fűszeres örült, ha pénzt látott: vette és nehogy visszakaparintsák, azonnal zsebrevágta.

Egy egész napot azért vártak. Az apa intette a gyerekeket: hallgassatok erről... Mariska úgy gondolta, hogy talán már ma is meg lehetne próbálni... hiszen Jancsi úgyszólván azt mondta, mikor visszavitte a pénzt a fűszeresnek, hogy kerestek a kölcsönkért ötven fillérrel. De Kádár nem merte. S a kis család hajnalig fogdosta, adta a pénzt, zsebrevágták, próbát tettek vele, hogy megszokják a dolgot.

Másnap aztán kiadták. — Mit szólt a Smidt bácsi? A kis Jancsi lerakta az ételgyűjteményt: — Azt mondta, no hál'Istennek, hogy ti is rászoktok a fizetésre.

Mire éjjel lefeküdtek, egy új ötvenes aludt ismét a fiók mélyén; nem volt látható és mégis láthatatlanul sugárzott. Egy egész család álmodott a sugarai alatt.

Hány napig éltek így? Pont egy hélig! Akkor történt, hogy Smidt urat, amikor elmentek a kisfiúk, valami arra bízta, hogy dobja az üvegtálra Kádárék ötvenfilléresét. A pénz derékmagasságból zuhant a tála és rálapult tompa hanggal: nem ugrált, nem táncolt, rezgett és csillant, mint az igaziak. Smidt újabb próbát tett. Élére ejtette a pénzt, és a vékony, körbefutó rovátkák összezúzódtak rajta.

Smidtet esztelen düh fogta el. Bántotta őt, hogy nem csak a vagyona van kint adósságban, hanem most már hamis pénzzel is kijátsszák. Beültette a feleségét a pénztárba és azzal, hogy mindjárt jön, elsietett.

Kádár éppen krumplipaprikást ebédelt, mikor meglátta a rendőr alakját és mögötte a bottal járó detektivet is. Letette a villát, s mire bejöttek a hatósági emberek, végigcsókolta a kisfiúkat s azt mondta nekik, hogy legyenek jók az anyjukhoz. Eszébe sem volt, hogy tagadjon. Szelíden, ellenkezés nélkül vezette be őket a szobába, ahol az ágy alatt ott feketélt a pénzöntő szerszám.

De amikor a detektív kiabálni kezdett, rászólt: — Minek tetszik kiabálni, nem kell ezt a szomszédoknak hallani! Elmondok én úgy is mindent csendesen.

Hóna alá adták a pénzöntő szerszámot, zsebébe tömték a mindenféle ólom- és nikkelolvasztó tepsiket, aztán elől összekötötték a kezét és elvezették, amerre kevesebb volt az ember. Ment, de a szája még mindig krumplisbarlang volt s a fogai között keresztbeállt egy jóízű köménymag. Megnyalta az ajka szélét: maradt ott is egy kis zsír, egy kis piros zsír, emlékül a hét boldog nap után.

Megszerette volna kérdezni, hogy mikor engedik ki. Szabad lesz-e jövő tavaszra, amikor nyit az erdő: mókussal, siklóval, matyimadarakkal s a bokrok alján elharapódzik a fanyarízú vadeper: a nyomor vadászai-

nak ebédje, diétikus koszt, nem okoz szívszorongást vagy gutát.

Mikor heverhet fogoly madarai között végig az erdőn, hogy elébe lebegjen szelíd álma: az egész főtt lófej, amely füstöt és meleg gőzt lehel a családra.

PIRÓK

Mikor a hetvennyolcadik szeretőmet, Bugris Máriát megismertem, az én szegény feleségem nagyon rézgálicos lett. Ezt onnan láttam, mert zölden, fölfortyantan rögtön azt mondta, hogy a Gruber úr üzente, mi a nyavalya van velem, miért nem jövök két napja a műhelybe? Márpedig, réges-régen megmagyaráztam az én feleségemnek, hogy azért megyek el mulatni, mert jókedvet akarok, tehát semmiféle kellemetlen, feddő, rovó hírt hazatértemkor ne közvetítsen nekem. Ráér majd az akkor, ha kialudtam magam. De máskülönben is olyan pergőtűzet kaptam tőle, hogy csak ámultam.

— Mi a fene van veled? Erzsi? A szádra kaptál légsavart?

— No, no, ülj le szépen, aztán kimagyarázom én az egészet. Hát erre vagy te féltékeny, egyetlenem, galambom? Hiszen a neve is Bugris, meg Mariska, foglalkozása, szívem, csak cseléd, de abból is olyan, hogy nincs néki állása három hónapja s egy kis töpörtyűért megmutatja még a mennyországát is. Hát azt hiszed, azért maradtam én vele, mert kutya voltam a húsára? Ej, ej, anyus. Csak heccölni őt, anyus. Valahányszor kiugrott a kiskakuk, tudod, ott a Dunaparton az Ekszelnél olyan óra van, mindig rámpislantott: — Na, gyűj-jön, mester úr, ki bögyörészni. Én meg csak figyeltem őt, mint fronton a felderítő. Volt a pofázatám olyan akadály, mint a szögesdrótok Wolhyniában. Tudod, olyan micsodás pontok, amik a rossz vért jelzik. Hogyisne, ilyen festékbe nem mártom meg a pemzlim. Mondd meg hát nekem, anyus, hoztam én már neked haza szemetet?

Mert ezt kedveltem ám a legjobban az egész mulatozásból. Ezt, így vetkőzödve, elbeszélgetni ezzel az Erzsi feleségemmel, elmondani neki, hogy s mint volt

éjszaka, mennyire tetszettem a női hadnagyoknak, aztán jó hosszan kinyújtózni s aludni, hintázni másnap reggelig. Tudja a fene, miért, azt szerettem én életemben, a legjobban, mikor már olyan lett az idő, hogy jött a dér, az a pici ezüst s a kerítésről le lehetett törölni ujjal, s ha megnyalta az ember, olyan volt, mint a tiszta forrás vize. Azt szerettem én, ha mehettem a sárga arcú emberekkel, szétlőtt hajú leányokkal, föltúrt gallérral, kicsit dideregve, józanon is, meg homályosan is. Ilyenkor voltam én igazán Pirók, ilyenkor, ha korhelykedés után hazatértem. Úgy tetszett nekem az, mikor beléptem az ajtón s láttam, hogy ég a gyertya a foglalatban s karjára borulva ott virraszt, vagy szundít a nejem. Ilyenkor, de csakis ilyenkor még vonzalmat is éreztem szegényke iránt. Mentegetőztem, meg-megcsókoltam. Sírtam neki, azt mondtam, no, azért mégis csak te vagy az én feleségem. Megigérttem neki, hogy megtartjuk rövidesen az egyházi esküvőt is. Ezt kívánta nagyon az én szegény Erzsime. Tudniillik mi csak forint hatvanas esküvőt tartottunk az előljáróságon. Gondoltam, muszájból elveszem, nehogy a sógoraim elvágják a nyakamat, aztán, amint lehet, kilibbenek a dologból. De mérgekben úgy nekiláttam éppen a dolognak, hogy két hónapra ikrek jöttek, a következő esztendőben pedig három, amiből megmaradt két hosszú fiam. Búskomor is voltam akkor több mint három évig. Nem igen beszéltem, hanem a zsebemben hordtam egy kétméteres kötelet, hogy egyszer, ha nagyon kámficos lesz a szívem, fölakasztom magam. Mert én, mint legény, tiszta voltam, mint az üvegablak, fehér inget hordtam, vasárnap lakkcipőt. Én épp Erzsime idejében udvaroltam egy olyan szép lánynak, mint a falusi, fán csüngő alma. Volt annak földje, tehene, disznója s olyan kicsi keble, hogy azt harapni lett volna kedvem, mint őznek a rügyet. Helyette pedig kaptam bolond fejjel, rámtukmálva egy ilyen asszonyt, aki sovány volt, akár csak a deszka, a szemeit sohase tudta szépen megtörölni, pedig szép szeme volt, ha jött a nátha, ő rögtön elkapta s

amennyi bolha volt, az mind reája ugrott. Hajaj, ingem elszakadt, keménygallérom sohase volt meg, a sok porontynak csak annyi cucli, meg csörgő kellett, hogy abból nekem lett volna öt pár lakkcipőm. Igaz, három évig nem is mert szólni az Erzsím semmit, hogy menjünk a templomba s ott is esküdjünk össze. De azóta, mindennap előjött vele.

Így kaptam én rá arra, hogy minden asszony édes volt nekem, izes és mazsolás. Hogy kis napocskák voltak a szemeik, a szájuk gőzölt, mint a tavaszi föld s néha olyan bolondul evett a vágy utánuk, hogy rendőri veszélynek téve ki magam, megerőszakoltam néhányat. S így szakadtam rá az éjszakai életre. Így arra, hogy a lányok, asszonyok s ivók társaságában üljek s felejtsem szerencsétlen nőülésemet.

De hogy az asszony aztán reggel ne tudja tönkretenni mindenféle faggatásokkal mulatságom jóízét, hát kitanítottam őt, mit szabad beszélnie, mennyit és meddig! Ezért bámultam rá, hogy folyton forgott a nyelve máma reggel.

— Iszol, mint a disznó — mondta nekem például.

Csak elhültem. Engem disznónak nevezni?

— Te bogár, — törtem rá — ki a disznó? Mond mégegyszer, szétverem a fejedet!

Hát erre:

— Nemcsak disznó, hanem gazember is. Csúnya, ronda gazember vagy. Én már alig élek, én már alig látok s még mindig nem elég? Hát mi vagyok én? Hát mihi vagyokk ééén? — visítgatta.

S ezzel fölvette a kenyérvágó kést.

De azért megfeleltem néki:

— Mi az, szuronyrohamra készülsz, vagy borotválni akarsz? Tedd le azt a kést, azt mondom.

— Nem teszem le! Nem teszem le!

— No, elég, — mondtam, — add a bablevest, aztán alszom. De ha úgy tetszik, elvághatod a nyakamat.

Közben azért lestem rá, mint az olaszra Doberdónál, mert az ujjait jól rátette a késre.

— Nosza, — mondtam, — pont a Bugris Marisnál jött rád? Ennél a pelenkás bőrűnél? Ettől robbansz szét, te okos!

Nagyon reménytelen lett szegény feleségem arca. Olyan bánatos és olyan bús, hogy odaadtam volna neki a bal kezemet a haját simogatni. Úgy leült, leroskadt a székre. Van nekem fülem a síráshoz, olyan másképpen, olyan utolsóan sírt, hogy akármelyik kőszobor lesétált volna hozzá, hogy vigasztalja. Aztán leejtette a földre a kést s az megállt a padlóban. Aztán mély sóhaj közben lecsúszott a másik keze is s azzal, mint aki aludni készül, lehúnyta a szemét.

Rohantam az ecetes üvegért s majdnem elkiáltottam magam: segítség! Mert ez a viselkedés olyan volt, mint mikor a meglőtt állat utoljára emelgeti fel a fejét és sóhajtoz.

Mire visszakerültem hozzá az ecetes ronggyal, már megint fent élt, de igen nehezen járt a lélegzete.

Halkan, rekedten mondta nekem:

— Sohase szeretted te engem.

Nagyon csúnya volt ő rendszerint, de amikor a szeméből kisietett két kicsi könnycsepp s leesett, mint a gyöngy: megindultam én is. Mégis csak két öreg voltunk mi már, gyerekünk egy se volt a háznál s ez a szegény pedig csakugyan folyton itt ült, mint az öreg dongó s csak zümmögött, zümmögött magányosan ebben a sötét lakásban.

— Nénikém — mondtam neki mézesen, — megtartjuk a templomit. Ide figyelj, holnap délelőtt elmegyek ez ügyben, csak ne bógj.

— Nem bögök, — lehelte ő, de ez a hang nem tett nekem. Aztán meg sikoltott, de alig, alig: — A szí... a szívem!

— Jaj, csak ne halj meg nekem! Hhaj — sóhajtottam s fogtam a fejét, a két kezét s dörzsöltem a homlokát.

Ekkor ő úgy tett, mint aki keresztre feszül. Eltá-
lotta a száját nagy rémületében, a füle vörös lett.

mintha feszítenék, a szeme pedig olyan messzire ugrott ki, hogy azzal már csak furcsa dolgokat nézhetett. Énrám meg hirtelen rámjött a fázás.

S csak arra ügyeltem, hogy hol kinyílt a tenyere, hol bezárult, amint játszott vele a szívgyörcs.

Nem láttam aztán semmit. Fekete lett a szobánk, a halál korma folyton hullt, alig találtam az ablakhoz. Akkor aztán keresztet vetve kinyitottam. Éreztem, mint húz el valami az arcom, az orrom előtt:

— Erzsike! — kiáltottam s rosszul lettem magam is.

Arra eszméltem, hogy különösképpen felderült minden. Tiszta napfény borította el a szobánkat. Elérte a sugárzapor Erzsit is s én ebben azt láttam, hogy ő a túlvilág napos részébe került. Tehát a bűnös én vagyok.

Le is térdepeltem elébe s kezembe véve hideg kezét, bocsánatot kértem tőle, hogy úgy rosszalkodtam, hogy annyiszor megbántottam. Azt is mondtam néki: öreg ember vagyok, miért hagytál itt engem? Meg más ilyent.

Majd felvettem fekete ruhámat s így özvegy ember lettem. De amint éppen a hivatalos hely felé mentem, találkoztam Cinkos Matyival s az nem hagyott addig békémet, míg be nem mentem vele a Fürst Vaddisznójába. A könnyeim belefolytak az italba. De volt ott kettő-három más özvegyember, az mind körülült s előadták, hogy s mint is van az, ha az ember özvegygé válik. Csak így, amint beszéltünk, csak most láttam, hogy mi volt nékem az én drága feleségem. Hej, gondoltam, nem is lehet ezt éber ésszel kibírni, ezt a veszteséget. Bizony, elittam volna magam éjfélig is, ha nem mondja Matyi nékem:

— Gyere, Pirók, menjünk be a gyászshivatalba.

Ott mondták azt nekem, hogy gazember, részeg disznó vagyok, föl kéne akasztani engem, ilyent még nem láttak s az asszonyok is megköpdöstek. Ott mondta nékem az egyik előljárósági szolga, hogy mindenhova való becsippentve menni, de halottbejelentésnél, az már

disznóság. S csak Matyi mentett meg a teljes fölháborodástól, mert azt mondta mindenkinek:

— Ne bántsák, hadirokkant, eszére ment a gránát...
Ezzel aztán el is mentünk.

MATYIKA

Matyinak elment az édesanyja. Nyilván azt gondolta, hogy majd vigyáz rá a kályhában égő tűz. És mintha valami csillag is benézett volna távozásakor az ablakon. Egy kisfiú, aki még nemrég angyal volt, rendkívül össze tud barátkozni az ilyen ragyogó csillagással. Ha azt mondja néki Matyi, hogy: bácsi vagy kérem szépen néni, a csillag nagyobb lángot vet az égen s azt mondja, vigyázunk kérem önre, Mátyás!

Már az is nagy baj, hogy a mama nem gondolt arra, mit tesz, ha valakit Matyinak keresztelnek el. A Matyi tudvalevőleg csak akkora a mesében, mint a csiga könnye vagy egy pötty a katicabogár hátán. Más az, ha valaki János vagy Ferdinánd!

Segítségére lehetne a gyerekek az olyan matróz, akinek zománcból van a kalapja és ólmot visel a csizmájában. Ezt, ha a fejére állítja az ember, visszabilen a talpára. A bátorság, nagy bátorság jele ez kérem! Lehetne mozdony is a szobában, mozdony, amint élénk, ezüstszerű sínen futkos s hátul szikrázik a piros lámpása és az utasai apró, bádogarcukkal megnyugtathatnák a kopogó Matyi szívet.

Viszont ez egy szegény gyerek szobája! Két-három marok szén lobog a kályhában, nem áll kint az éléskamrában öt-hat liter kásás zsír, amiből annyi sercegés és jó illat árad, ha lábasba vagy tepsibe kerül! Csak a szű nyekken olykor. Pont a szű, aki kicsi lyuk kívülről, fekete pont és nem lehet tudni, hogy élő cérna vagy örökké égő szikra-e ökelme? S miért ment el a mama olyan nyugtalanul? A kisfiúnak agyongombolja a kabátját, bedugja vattával a fülét, orráig húzza a kalapját az ilyen szeles időben, míg ő maga nyitottan, félig felvett kabátban rohant el. S a papa, aki a mama sze-

rint „elutazott“, megjön-e máma? Miért utaznak el este a papák és miért nincsenek otthon a mamák, mikor a gyerekeket Matyinak hívják, aki az asztal lábánál kuporog s egészen meg van semmisülve. Később, ha megnőtt, majd gyufája lesz, eléri a lámpát, meggyújtja, vizet iszik, piszkálja az orrát, leveti a kabátját, felnyitja a könyvét és örül a csendnek. Míg mostan! Ha legalább egy szolgáló lenne itten, aki varrogatna, vaksin befűzné a cérnát, el is bóbiskolna, de ha Matyi meg-rántaná a szoknyáját, sárga fogait mutogatná.

Bizony, egyetlen cserép virág is jó lenne mostan! Simogatni tudná a szárát, letörné valamelyik levelét és kíváncsian figyelné, mikor érzi jobban az illatát, ha lehúnyja a szemét, vagy ha nyitva tartja. A gomb is nagy segítség az ilyen Matyikának, különösen ha társa is van: csak meg kell nyomni az egyiket és átugorja a másikat és elgurul és meg lehet keresni. S az U-alakú mágnes, ami tíz fillér s alul pirosra van festve! Ettől a gombostű a levegőbe emelkedik és csodálatos lengéseket végez.

Legjobb lesz, ha sirok, gondolja hirtelen Mátyáska. Vékonyan kezdi, de ettől még hallja a szű kaparását és a sötétség mély zümmögését. Majd a padlóhoz ütöm a kezem, véli Matyika, és akkor úgy bömbölök, hogy összeszalad az egész ház.

S csakugyan, lent az udvaron a viceházmester abbahagyja a söprést s azt mondja, csak úgy magának: fúj, de csunyán bömböl valamelyik!

Valamelyik! Lehet a szeplős Gyuri, vagy a csecsemő Éva. Áztán: én avatkozzam bele a rivásába, gondolja a vice, inkább elsöpröm a szemetet, van még nékem dolgom a mosókonyhában is.

Viszont itt vannak az idegen mamák, azok talán lehetnének valamilyen mi Matyinkért.

Tessék, inkább összebújnak: — Lássá Machunkáné, ilyen asszony ez, nékem is kikapós az uram, de a gyerekeimet, az én Macámat nem hagyom a lakásban egyedül.

Ezalatt Matyi mást gondol: minek fárasszam ki annyira a hangomat, majd sírok akkor, ha hazajön a mamám, hogy megijesszem.

S miután amúgy is jól telekiabálta a szobát, már nem is olyan félelmetes, mint azelőtt. A kályhában még lobog a tűz, majd odamegy hozzá, megkéri, hogy vigyázzon rá.

Oda is vonul és azt mondja neki: „téjem szépen“... aztán lefekszik a fénye alá mint szerencsenek az őserdőben. De közben nagyon besötétedik. És a szekrény is nagyon fekete lesz. És az egyik szék is és egy fehér fog is látszik a sarokból. Amire Matyika megszólal: Én már egész nagy fiú vagyok.

MUFICS

I.

Nagy a baj! Mufics Antonnak igen nagy a baja! Noha állása van s ebből kifolyólag élelme és lakása, Mufics mégis korholja a sorsot! Talán a nőkben van a hiba? Ugyan! Mint a pelyva annyi ma a hölgy! Újabban női zenekarok működnek a szalonnauccai kis kocsmákban és ezt a divatot már átvették a sárgaházikós Nád uccai kocsmák is! S ha valaki kicsipett magának egy citerás vagy fuvolás hölgyet a zenekarból, elmegy a nóta citera vagy fuvóka nélkül is! Egy szóval Mufics havonta egyszer vagy a Szalonna uccába vagy a Nád uccába megy s ott kiveszi részét a paradicsom gyönyörűségeiből. Csakhogy ezekből az uc-cácskákból sohse tér vissza senki szépségtapaszt nélkül. Nem aféle valóságos szépségtapasztokra kell gondolni. Azon a vidéken így nevezik az ilyesféle apróbb dolgokat: mint koponyabeverés, sörösüveggel, székkal vagy esetleg a balta fordított végével; aztán ide számít még az arasznyi hosszú késsel ejtett nyak-, mell- és kar-átszúrás. Mufics is szerzett ilyen kitüntető jelvényeket, vagyis legény a talpán, de... mégiscsak nagy nála a baj!

Ej no, ki kell hát mondani, hogy mit szeret a szegény ember? Hát ha jó a karácsony, kissé elcsevegni arról, hogy lesz-e hó az ünnep-estre! S általában, milyen hírek tévelyegnek a nagyvilágban? Emelik-e a hért s lenyomják-e a kenyér árát? Lesz-e háború vagy pedig elég volt már belőle? Hányat ellett Vinkovicsné malaca? S ott a kálvária alatt lévő hegyibarlangban csakugyan élt-e egy Xavérius nevű remete?

Egyszóval Mufics Anton beszélgetni óhajтана! Kissé csevegni a korai fagyról, egy cigányasszony jóslatáról... de sajnos, sem Vinkovicsné, sem pedig Tucsné nem áll kötélnek. Ez a két tehénszerű, bebugyolált asszony örökösen a krumpliskosarakkal bibelődik, a hámozó kést keresi, gőzt követel Muficstól, aki a krumplifőző kazánját kezeli. S míg más nők nagyot sikítanak, ha elfut a cipőjük orránál egy-egy pincei patkány, ez a két némbér utána pislant a tova siető állatkának s hámoz és passzíroz tovább.

Mivel a szegényember mindenben alárendeltje a gazdagnak, ez a két krumplifőző asszony is azért olyan hallgatag, mert a főződe tulajdonosnője, Hibrickyné, dadog.

— Pö, pö, pö, pö! — dadogja s ebből kitalálják az alája tartozók, hogy a pénzről kíván szólni.

Mufics hallotta a házmestertől, aki valaha hajókormányos volt a Fekete tengeren, hogy Hibrickyné ura tényleges „aktív“ tiszt volt a királyi honvédelemben.

— Aztán puk csinálta magának — mondta a hajókormányos házmester és hogy Mufics elképzelje e „puk“ hatását, hát lerogyott a székre, nagyot sóhajtott s látszólag kiadta a lelkét.

Allítólag akkor jött rá a dadogás a szegény nagyságos asszonyra, aki csipkekendőben jön le közéjük és ezüstlornyonon át nézi a rohadt krumplikat és milljó csalódással a szívében nem szereti hallgatni az emberi beszédet. Ki tudja, mivel útáltatták meg annyira előtte?

Azt szereti, ha a két asszony és Mufics is, némán, tisztességtudón, csak munkálkodással tölti az idejét s azok nem beszélnek többet csak annyit, hogy „gőzt“ s erre Mufics is csak annyit felel, hogy „adom már no“.

Pedig Jézusuram, nem lenne-e szebb az élet, ha Mufics elmesélné, hogy a Flórián-téri öreg ékszerész belebolondult fiatal cselédlányába s a lány az egész

bal lábaszárát telerakta arany karperecekkal. S a cse-lédke, hih, hi, úgy ment el sétálni! Oh, csakúgy csör-gött a sétája, mint a szarka farka! S hogy a tegnapesti holdvilágnál a parti őr már megint látott egy kibon-tott hajú, csudaszép női halottat, fehér selyemruhá-ban. Nos, ez még nem volna oly csodálatos! De amerre a szépséges nő haladt, arra repült egy hollómadár is s minden tizedik szárnycsapás után így szólt: Kár, oh be nagy kár!... Persze, mire a parti őr szólt az egyik halásznak s az dőcögve elindult a csónakjával, hát ad-digra a női hulla lement a víz alá, a fekete madár pe-dig a sötét felhők mögé!

A nagyságos Hibrickyné most az irodájába surran, biztos újra a Bibliát olvassa, biztos kiszárit néhány könnyet a szeméből a zsebkendőjével, aztán kijön s folyik a munka tovább, mint eddig.

Mufics gondolja, most röpkén megkérdi ezt a Vin-kovicsnét: — Mondja már mamuskám, mennyit el-lelt? Sok köztük a tarka?

Vinkovicsné disznójára gondol, amint az ólban fekszik, alatta sárgaszín szalma, előtte moslékos vá-lyú s az oldalában, kis gömbölyű orral tíz vagy talán húsz kis malac is! És hogy dudálnak azok! Az anya-malac boldogan mordul! Hát persze, örül, hogy túl van a szülésen! Ej, az embernek vissza kell nyelnie a szívét, ha erre gondol.

— Sok a tarka? — kérdi ismét Mufics.

— Gőzt — mondja morcan Vinkovicsné.

— Ej, vessz meg, irigyled tőlem, mi, azt a pici szót, hogy sok-e a tarka! Ne adjon neked az Úristen a túlvilágon békét — mordul most már Mufics.

— Langyos a víz — mondja Vinkovicsné fisztula hangon.

— Forróba fogsz te a pokolba fürdeni öreganyám!

Muficsnak hirtelen nevetnie kellett. Ha elképze-li az ördögöt, suvikszos képpel, amint vasvillával fel-hajtja Vinkovicsné szoknyáját... mert az asszonyo-

kat onnan kezdi vallatni az ördög... s nagyot ásít, egész álmos lesz az unalomtól, aztán Vinkovicsné száját veszi vizsgálat alá az ördög, ezt a savanyú, ecetes száját s így szól: — Némely némber vétkezik, mert annyit beszél, hogy összekeveri még a villamosforgalmat is... viszont te meg úgy hallgattál, hogy a szegény Mufics kínba került általad, nem árultad el néki, hogy hány tarkát ellett a malacod, nem hívtad meg, amikor forrázták a kandisznód szőrét, miért is hess a forróvízbe veled!... S akkor a forró vízbe cseppenve, oh, hogy mennyire kiabálja Vinkovicsné: Tíz tarkát ellett! Három egész fehéret! Kettőt veresszőrű füllel!

Se vége, se hossza Muficsban az eképen végbemenő képzelgéseknek! Jól, alaposan megbünteti majd az ördög a nagyságos asszonyt és Tucsáknét is, mert a napok oly komoran múlnak itten, holott beosonhatna egy kis móka, egy kis tréfa is s az embernek nem kellene úgy dolgoznia, mintha elátkozott fekete fa lenne!

Most azonban nagy esemény történik: — Mufics — mondja Tucsákné, — gyere ide!

S oly titkosan int Antonnak, hogy már ez is megér egy félliter bort a nyughatatlan szavú embernek! S Tucsákné úgy pislog kifelé, mintha azt lesné, nem jön-e be a nagyságos asszony beszéd közben, beszélhet-e valami titkosat Muficcsal?

— Halljam — súgja Mufics.

— Van nekem egy vasalóm — mondja Tucsákné óvatosan s ismét az irodába leskel.

— Hű, a kutyamiskáját — susogja éppolyan titkosan Mufics.

Vasaló! Belül tűz, kívül vas! Ha langyos, hát a reumasasszonyok hátát lehet vasalni vele! Hátha ilyesmiről lesz szó. Oh, Jézusuram, csak már hallanám.

— No, vasaló! Hát mi van a vasalóddal? — ingerli az asszonyt Mufics.

— Eltört a kampója.

Vinkovicsné Tucsákasszonyra mered. — Ej, no ténsasszony, hát már maga is? — De Tucsákné visszanez s elég hangosan mondja: — Tudja, eltört a vasalóm kampója, oszt meg kellene szögecselni, hogy újra záródjék.

— Idehozzad, mamuskám — mondja Mufics, — megszegelem, megcsiszolom, kiföstöm, újabb lesz az újnál.

— Itt van. Délben átadom. Adj gözt — váltja a szavát Tucsákné, mert a nagyságos Hibrickyné kijött az üvegskatulyából. Szegénykének lóg a feje, piros az orra hegye, rossz helyen nyitotta ki a Bibliát, úgy látszik, nem vigasztalta meg. Leül a székére, ölébe teszi a kezét s mint a beteg gólya, félig hűnyt szemhéjjal, úgy nézi, hogy Vinkovicsné felemel egy nagy fazekat, Tucsákné gyorsan futó késsel hámozza a krumplit, míg Mufics vidáman ütögeti a parazsat, rávág a tűzre, úgy, hogy az szikrázva nagyot lobban, aztán rádobja a szenet s nevet, eléggül valamin ez a bolond legény. Barátnői, gondolja a nagyságos asszony, az urukkal járnak; cseng a sarkantyújuk, kardjuk megcsörren a járdaszélen; egyiknek tiszt a fia, magas, büszke legény; a másiknak három unokája is van... míg ő itt ül egy pince mélyén, a manométert nézi, amint a mutatója reszketve, rezegve mutatja a gőz állását, aztán este hazamegy, magára zárja a sötét lakást s lámpafénnyel játszik... hol felcsavarja a kanócot, hol eloltja. Oh, milyen hosszú tud lenni egy-egy éjszaka!

Sír, gondolja Mufics megütközve, ej, no, sír a szegény nagysága.

Hiszen odamenne ő hozzá: Ne sirjon, szegény nagyságos asszony. Ej, no. Tessék inkább este cirkuszbba menni, itt a hatujjú majomember, de akkor ránézne a nagyságosasszony az ezüstlornyonán s azt mondaná: Göögögőz vavavavavan?

Legyint Mufics: Sirjon, ha az eső néki rokona!

Dél van. A nagyságosasszony elment, Vinkovicsné elment, csak ketten vannak Tucsáknéval s Mufics majdnem azt mondja: Nem félsz tőlem, mamenkám, hisz fehér még a nyakad?

Tucsákné kihúzza a szatyrából a vasalót: — Látod, Anton, a kampója letört!

— Le bizony! De ki volt szerkovács, ha nem én? Mi? Bámulsz? Hát esztergályos? Az is csak én! Hajószegecselő? Én, én, az is csak én! Ha máshoz viszed, azt mondja: öntöttvas, nem lehet azt megszegecselni, dobja el, vegyen újat!

Oh, oh, mint a tenger, úgy ömlik, hullámszik Anton szava. Oh, oh, most kezei közé került Tucsákné füle, csak győzze hallgatni a dolgot.

— De én tudok tűzzel bánni s vassal ütögetni. Lásd, ezt a fafogót levesszük. Hop! Megvan! Aztán pedig betesszük a tűzbe a vasalódat! Félted, úgy-e? Hát ne féltsd mamenkám! Így kell ennek lenni!

— Egy kis törkölypálinkát befizetsz nekem, mellé egy kis kalbászt, két kenyérrel, ez az ár, csak nem-sok? Új lesz, jó lesz a vasalód.

— Csináld — mondja Tucsákné szorongva — s vidd a kezed rólam.

— Nem azért foglak én, mamenkám, csak az a szokásom, ha beszélek. Nem ismered a szokásomat — s egy jót csip Tucsákné mellibe.

— Látod — mondja az asszony, — ilyen vagy te.

Perelne Antonnal, de nem mer. Rábízta a vasalóját, a bolond már betette a tűzbe, ha megbántja most, még tönkreteszi egészen. De azért csípdesni nem kellene.

Anton arra gondol: ma megcsiptem, holnap jöhet a többi, de első a becsület! S ezzel kiveszi a pirult vasalót a tűzből, ráteszi egy kis üllőre, amin máskor is kalapál, ha elromlik valami az üstöknél, megfogja egy fogóval. Csak egy kicsit megkalapálja a kampó végét, hosszabb lesz ezáltal, aztán meggörbíti s úgy meg-

van a dolog, hogy no! Olajjal lehűti s attól a vasaló színe szép is lesz s viheti Tucsákné újra haza!

Felveszi a kalapácsát, hátrahúzza, hogy odacsapjon a rubinszínű izzó kampógombra... leszáll a kalapács, az ütés nagyot csattan s Mufics ámulva, szívdre-medve béna marad. Ugy érzi, kilukadt a feje, a nyelve leszakadt s nagy rosszullet közben a vasaló, a fogó, a kalapács, minden a földre hull a kezéből.

Majd tisztul a fájdalma, ijedelme s érzi, hogy a bal szeme émésztően sajog. Lehúnyja a jobbszemét, odakap kezével a balhoz, hát kifolyt a szeme és szivárogoz belőle a vér.

A forró vasaló a deszkára esik és égeti a fát. Tucsákné leönti vízzel s a hideg víztől a vasaló darabokra reped. Még ez is!

— No, megkaptam — mondja rekedten Mufics —, gyerünk a kórházba, vezess kérlek oda mama!

Mufics mikor kiér a szabadba Tucsáknéval, megtántorul. Tucsákné odahívja az uccaseprőt: — Jöjjön, segítsen nekem!

Odajön az uccaseprő, nézi Muficsot s azt mondja: — Vakulás?

— Az! A ménykű belémütött — mondja Mufics.

— Ménykű? — s az uccaseprő az égre néz — nem olyan az idő, testvér!

— Nem olyan ménykű! Egy tüzes szikra! Vasalót kalapáltam.

Tucsákné: — Látod, Anton, ez mind a sok szótól van.

Cammogva, nyögve, támogatva, így érik el Muficsal a kórházat...

II.

Ha az ember a két szeme közül elveszti az egyiket, jajong, búsul, esetleg lelki meghasonlásba téved. A mi Muficsunk is meg-megvakarta a fejét. — Na ezt jól

bekaptam — mondta többször is, — be én, mint potyka a horgot.

Sőt azt is mondta, amit huszonegyezés közben szokott, ha tizenhétre király helyett egy disznó ászt húz ki következő lapul... azt, hogy: Fuccs! megrúgta a macska!

De azért, amikor bepólyált fejfel kilépett a kórházkapun s látta, hogy az arrahaladó villamoskocsi vezetője odahagyja a fékjét s a csengőjét és mélyen kihajol megbámulni őt, mintha már nem is hiányzott volna néki az a fránya bal szeme.

— Hát aki elveszt egy sarokházat? — mondta úgy magamagának.

Ez a hetvenkedés azonban nem volt igazi nála. Ugyanis ennek előtte, ha papot látott, megfogta a kabátja gombját s hidegrázást érzett. Míg most a Gombuccából egy kövér, lilaöves pap kanyarult Mufics elé s a krumplifőző szolga szinte akarata ellenére azt mondta: — Dicsértessék a Jézuskrisztus!

A pap szelíden visszanézett Muficsra s a fejével bólogatva, mintha azt mondaná: úgy-e, úgy-e Mufics, most nem fogod a gombodat!

Még nagyobb zsvajban lett része, amikor a krumplifőzőbe tért vissza. A két asszony megtörülte a kezét a kötényibe s Vinkovicsné elébb keresztet vetett, aztán úgy elkezdett sirni, mint a záporoső. Tucsákné, nem tudván jobbat kitalálni, szintúgy sírt. Míg a Hibricky nagyságosasszony ezüst nézőkéjét a szeme elé véve, hosszú, csipkegallérral övezett nyakából pedig Mufics felé nyúlva azt mondta: Ooooo... szeszegény bobobboldogtalan.

S minden munka, gőzzel és tőzzel, vízzel és krump-lival abba lőn hagyva. A nagyságosasszony széket rakott Mufics alá, Tucsáknéval egy szivart hozatott neki, aztán az asszonyok hármában az utolsó szegig kifag-gatták: mit mondott neki a kórházi orvos? hogy érzi magát fél szemmel? S Mufics erre így felelt: — No ezt

még magam sem tudom! — és mindenféle próbákat tett... nevezetesen egyszemmel igyekezett megtalálni a piszakavasat, megmondani, hogy áll a manométer, hány ujjat mutat neki a nagyságos asszony. Majd úgy rémlett neki, hogy most már az épen maradt szemével se lát finoman, mire a nagyságos asszony azt dadogta néki, hogy menjen haza és pihenje ki magát... amire kiderült, hogy Muficsnak nincs otthona, hiszen ő mindig itt alszik a pincében s ha nagyon únja magát, füttyöl a patkányoknak. Most esetleg eltámolyogna Mufics a közeli kocsmáig s ott kissé kipihenné magát. Ám az jutott eszébe, hogy mivel a feje szédül, a gyomra kavarog, s általános rosszullétet érez, nem mer egyedül elmenni a kocsmába. Kell, hogy őt odáig eltámogassák. A nagyságos asszony egy ötpengős ezüstöt adott Muficsnak s rábízta a két krumplifőzőasszonyra, hogy vivivigyék a boboboldogtalant a kokokkocsmába.

Két asszonyra támaszkodva egy szerencsétlenül járt férfi, nem mindennapi látvány! Asszonyok torlódtak köréjük, egy kiszolgált rendőr, aki azért minden iránt épúgy érdeklődött, mintha még szolgálatban volna... ez a kiszolgált rendőr különben rögtön bűnügyi kérdéseket tett fel. Nevezetesen, hogy ki felelős a dologért? Volt-e ott megfelelő lámpa, kötszer? A betegsegélyzőben tag-e Mufics, mert ha nem, akkor megvan a bűnügyi támpont s detektívet kell híni! Aztán egy szolgálatonkívüli tűzoltó is érdeklődött a dolog iránt, imígyen: — Nagy tűz volt — s rajtakapván magát, hogy megint a szakmája beszél belőle, helyesbített — azazhogy fájt a lokalizáció?

Mire Mufics eljutott a kocsmába, a bevonulása olyan volt, akár egy népünnepély. S ott ülve a két szemérmeskedő asszony között, Mufics kezdett elemébe kerülni. Pálinkát hozatott a két asszonynak, kolbászt főzetett s úgy bizonyította be Tucsáknénak, akié a vásaló volt, hogy nem haragszik rá hogy átölelte s két jókora csókot adott az arcára, Vinkovicsné pedig ked-

veskedni akarván neki, hirtelen felnyitotta a száját: — Hát nyolc tarka van köztük — s mint aki ezzel igazán nagy dolgot mivel, tudniillik, hogy megmondta a tarkán született malacainak a számát, újból összezárta a száját, majd megkapaszkodva a kocsmaasztal szélébe, ráintett Tucsáknéra: — Gyerünk főzni!

Mufics élete szinte gyökerében változott meg. A nagyságos asszony úgy kívánta, hogy egész héten át pihenje ki a fájdalmát s erre a hétre kifizette egészen Muficsot. A pénzzel s a szabad idővel Mufics derekasan elbánt. Csodálatos ismeretségeket kötött, bámulatos történeteket mondott el és hallgatott meg. Szája reggeltől hajnalig járt... ösmerőse a halász volt s kivitte a csónakján a folyóra s halászhatott. A másik nagy galambász volt. Ott is eltöltött egy szép délutánt Mufics.

A második héten már bejárt a krumplifőzőbe, de igen úrhatnám viselkedett. Azt mondta: rossz hely az ilyen pince, nem lát jól az ember s az embernek vigyáznia kell, ha csak egy szeme van már! A tűzre nem gondolt igazándin, mert jogot érezvén arra, hogy beszéljen, egész nap csak beszélt s eközben a tűz kialudt, a gőz megvékonyult, a krumplik nem puhultak meg eléggé, a pékinasok visszahozták a felét a szállított főttkrumplinak s a harmadik héten kezdtek Muficsra mogorván tekinteni az asszonyok s a nagyságosasszony nem fogadta a köszönését sem. Erre Mufics gondolt valamit hirtelen s azt mondta: — Megyek a kórházba!

S mivel nagyon kedvelte a kórházat, ahol már jól ösmerte őt a portás, az apácák, az orvosok, sőt a folyosón lézengő beteg nagyrésze is, csakugyan elment a kórházba. Mikor bement az orvoshoz, még rajta volt a nagy, szánalmat keltő fehér pólya. De mire kijött tőle, Mufics elvesztette a pólyát s helyette csak egy kis fekete átkötő takarta hiányzó szemét. Egyrészt a feje is könnyebbnek érződött, másrészt meg visszafelé menet az uccán se nézték annyira a népek, sőt úgylát-

szott, hogy egyáltalán senki se nézi őt. Találkozott a nyugalmazott rendőrrel, aki szalutált ugyan, de aztán végigbámulva Muficsnak az arcán, így szólott: — Az úgy kinyomozódott, jöhet a kettes számú ügy — és ezzel elszalutált tőle.

Mufics a vállai közé húzott nyakkal ment vissza a műhelybe. Szívét, lelkét elfogta a furesa félsz... mi történik akkor, ha a nagyságos asszony nem veszi őt többé vissza? ha azt mondja: találok én kétszemű embert is, aki nem arcátlan! Mint a libegő, széltől kínzott gyertyaláng, úgy ment le a sötét krumplifőző pincébe.

A két asszony kissé rápillantott, aztán az egyik tovább nyomkodta a krumplit, a másik meg hámozgatta ugyanazt; ajkuk keskeny és néma volt. Most kijött, odahagyva a Bibliáját a nagyságos asszony is s a lornyonján jól megnézte Muficsot, aztán odamutatott a látóka ezüstszárával a tűzre s leült, hogy tűnődjön három alkalmazottja mozgásán és a saját sívár sorsán.

Tökéletes volt a némaság. Mufics csendesen kinyitotta a tűzkazán ajtaját s óvatosan beledöfte a lapátot a szénbe, aztán rávetette a szenet a parazsakra. Máskor legalább ezzel csinált zajt, ha nem hagyták beszélni. Most úgy csukta be a kazánajtót, mintha párnázva lenne. Köhögnie is kellett, de inkább lenyelte ezt az ingerét is. Csendben telt el az egész nap.

ÖTVEN

Már régen munka nélkül vagyok. Reggel elindulok állás után; s útközben, a hosszú hónapok alatt sok mindenre van időm. Nézhetem a villamos guruló kerekét, vagy az uccaöntöző autó működését. Már megtudtam, hogy a villamos kerekével együtt forog az electromotor is; s majd megtudom: mivel nyújtják vagy szűkítik az öntözőautó fényes vízsugarát, ami után nem szaladgálnak úgy a mezétlábas gyerekek, mint a régi, plétojásformájú lóval vont kocsik mögött. Időm van: levelek hullását figyelni; megállni uccai riadalmaknál. Ha jön a mentőautó: lábhegyre ágaskodom s bevárom, míg elsűvít mellettem szirénázva. Az egyik ablakon a mentőorvos meghajolt háta látszik; néha pedig valaki, akinek át van kötve a feje, vagy a hordágy mélyéből villan elő az arca.

En a Selyem r. t.-nél voltam főkönyvelő húsz éven át. Ha megkérdezik a szakmában ezt a nevet: Balla, a Selyemtől... emlékezni fognak rám nagy urak s kisebb emberek. S emlékezniem kell nékem is saját magamra. Télen, meleg, fekete prémmel bélelt télikabátból bujtam ki, az arcom sima, mert reggelenként jön hozzám a borbély, az ingem jólesően tiszta, nyakkendőm komoly és szép mintájú s az ujjamon egy vastag aranygyűrű fénylett, s itt, a szívem fölött pedig a pénztárcám volt, ahol mindig megbujt néhány százás: mert anélkül nem éreztem jól magam. Látom, a nagy, fehérarcú könyveket, halványpiros vonalakkal: látom a tollam hegyét, amint vékonyan s vastagon kirajzolja a mérleg tételeit... látom amint a vezérigazgatóm megveregeti a vállam s azt mondja: — No állíts ki fiam egy bont ezer-százról... ez a mérlegpénz, de ehhez még külön hozzájön a karácsonyi remuneráció, s a vezér ki szokta utalni a nyaralásomat is. Mintha autón suhanna az akkori

életem: simán gördül, pompás rúgók védenek a rázkódások ellen; s utolsó emléknek: a rengeteg nékem köszönő ember marad meg.

Míg most: kicsit fáradt a hátam, hogy olyan egyenesen tartsam mint régen. Talán a rossz táplálkozástól van ez az erőtlenség. S a legmegdöbbentőbb változás a számmal történik. Azelőtt hallgatag szerszám volt, úgy is hívták: a csukott szájú Balla, míg mostanában föl-tépődött a szenvedéstől s öröm, ha valakit megfogok az uccán és figyel rám. S a szavaim is újak. Eleinte bízva mondtam: aki húsz éven át a Selyem r. t.-nál volt főkönyvelő, az nincs elveszve még a mai világban sem... s akivel összejöttem, elhitte s biztosított róla, hogy még nincs elveszve semmi... kétszer-háromszor is találkoztam ugyanazzal... de nemsokára már éppenhogy köszönt, s némajátékkal mutatta, siet, sok a dolga... S ekkor kezdődött meg bennem a rémület. Soványnak, ügyetlennek s olyannak éreztem magam, mint aki elvesztette a tekintélyét. Hovatovább márcsak félretaposott sarkú ügynökök maradtak meg ismerőseimnek. Ezek néha nekidőltek egy lámpaoszlopnak, homlokukba vetették zsebkendőjüket, hogy letörüljék az izzadást magukról, fújtak, szétgombolták a gallérjukat s mint a főzött rákok figyelték, hogy mit is mesél nekik a Selyem r. t. egykori istene. Már beszéd közben sejtettem, hogy csak azért hallgatnak, mert a végén a vállamra üthetnek s mert otthon elmondhatják kövér feleségeiknek, hogy mi lett belőlem...

Hiszen eleinte mindenkinek azt mondtam: még ma sem mennék el havi nyolcszázon alul... míg most hegyezem a fülem, ha havi egyszázról van szó... van egy fiú az uccánkban, akinek az anyja éveken át kedveskedett nekünk, az egész rokonsága köszöntött, hogy majd egyszer a fiút behozom a Selyem r. t.-hoz... s ez a fiú nemrég csakugyan kapott egy százpengős állást s mikor ezt elmondta a napokban nekem: elhalványultam a hírre.

A családomról nem is beszélek. Puhán s nagyszerűen éltek. Szerettem magam körül ezt a panasz nélküli életet. A fiam s a lányom mindig ragyogó ruhákban járt: szinte bársonyosak voltak, azt mondhatnám. Finom tiszórait ettek s este eljöttek velünk, ha a feleségemmel valahová vacsorázni mentünk. Most ez a család olyan mint a kábult. Olyan mint a hajótörött, aki látja hogyan fogy napra-nap az utolsó falat a szája elől. Négyen élünk a végkielégítésből: s a kezdetben nagy összeg egyre jobban zsugorodik. Délben kicsit mindig kihúszom magam s játszom a hőst a családom előtt. A legrosszabb, hogy számon tartanak minden kis ígéretet, amit elejtek a körükben. S mikor amúgyse sikerült semmi... még hosszasan, alaposan, tízszer is el kell magyaráznom a kudarcot.

De minap az egyik ügynök, aki már alighogy biccentett ha látott, az ucca túlsó oldaláról magához intett. Szerényen, rálesve álltam előtte.

— Nézze, Balla úr, én adok magának egy címet. Menjen el oda este hat után. Talán sikerül.

S itt van a kezemben a cím. Százszor elolvastam, míg hazaértem. Este hat után fogad a vezér; menjek el hozzá, — biztatott az ügynök, — mondjam meg, ki vagyok, mit tudok s hol szolgáltam.

Különös reménykedés fogott el. Ez volt a százötvenedik kilátás állásra... de itt valamit sejtettem... a cég régi, a vezér is öregember a szakmában, sokat is dolgozott velünk... ledültem délután, hogy pihent legyek hatra s félálomban láttam, amint a családom együtt, aztán külön-külön kézbe veszi a cédulát, amin a cím van — és — akár nevetséges, akár nem — az egész család halkan imádkozni kezd.

Mindenki lekísért a kapuig, a lányom kétszer is megcsókolt... s a reménykedés annyira fűtött, hogy útközben szinte a régi Balla lettem, aki nemrég ment el a Selyem r. t.-től s máris várja az új állás.

És sok olyan volt itten, ami biztatott. Nagy fotók; a bőrhuzatnak s a cigarettának irodában rekedt finom szaga; nesztelenség, sok szolgál.

S aztán a vezér előtt voltam. Szemüveges, ősz ember, ötvenöt-hatvanéves lehet. Ez is sok reményt nyújtott: közelebb van egymáshoz két megletebb ember.

S nagyszerűen is ment minden. Kérdéseket teti fel s én, — nem a szokásommá vált rimázkodó hangon — hanem a régi Balla hangon adtam elő, mihez értek, mit tudok. Már az első szavaknál éreztem, hogy tetszik neki mindaz, amit felhozok. S mintha közben visszaöltöztem volna a régi ruháimba, olyan érzés lepett meg... le is ültem, s egészen belemelegedtünk a dolgokba. Néhány olyan példát említett, ami szemet szűrt neki az itteni könyvelésben... Jól működött a fejem s a válaszom megnyugtatta. Már-már a fizetés felé fordult a dolog s én azt éreztem, hogy majd nagyobb igényű leszek, mint eddig voltam, olyan, mint aki nem is dolgozik a nívóján aluli bérért... úgy láttam, itt nem számít, hogy százzal többet vagy kevesebbet fizetnek... s az agyam egyik zúgában már mondtam is otthon, a feleségemnek: — Havi hatszáz és a mérlegpénz...

A vezér keze a szivardobozon volt; a barna skatula fedelét már emelte, hogy megkínáljon s bennem egyre nagyobb lett az öröm. Most majd beszélgetni kezdünk mélyebben, emlékek jönnek, kiderül mennyi közös ismerősünk van, összebarátkozunk, aztán becsöngeti a gépirónőt s röviden lediktálja az akceptáló levelet.

— Csak azt mondja meg kérem, Balla úr, — emelte rám a fejét, — hogy milyen idős ön?

— Ötven — feleltem s egyre a szivart néztem, amit nemsokára a számba vehetek.

Ekkor elengedte a szivarosdoboz tetejét: lecsappant s a vezér kicsit hátrahúzódott tőlem.

— Sajnos... pedig mindenben megfelelt... de akkor nem használhatom.

Ránéztem. A szeme máris másfelé járt, mintha sajnálná a velem töltött időt, üzletemberes szokás ez... mintha már a következő dolog izgatná.

De én éppen máma nem éreztem, hogy ötven vagyok, én két nap alatt a régi Balla tudnék lenni, aki eszi a munkát, rendet teremt s körül tud nézni az íróasztalok között. Ötven vagyok — s valami haragféle rázott meg — hiszen az csak nem kor!

— Megbocsájt a vezérigazgató úr, — mondtam, — de hány éves Ön?

— Ötvennyolc — felelte.

— S vajjon mondhatná valaki a vezérigazgató úrnak azt, hogy már semmire se használható? Hát nem vesszük fel mi akármilyen fiattal a versenyt? Mi az ötven év? Tessék megpróbálni, beállítani engem s egy fiatal könyvelőt. Tessék!

Még sokat beszéltem, egyre veszendőbb hangon. A rimázkodó hangod, — gondoltam s azon kaptam rajta magam, hogy már százötven pengőért ajánlkozom, már szinte szolgának ajánlkozom... s csak később gondoltam át, mikor kint voltam, hogy miért nyomott lassú, imbolygó mozdulatokkal az ajtó felé a vezér. Rém voltam neki, ötvenéves ember és ő. nyolccal már több... neki kötelessége volt elküldeni engem, mert ötven vagyok, de ő sem bírta elfelejteni, hogy mi lenne, ha ő állna így valaki előtt, aki azt kérdezné: — Kicsoda ön? s mikor rendben lenne már minden, azt kérdezné: és hány éves ön?... akkor ő remegve mondaná: hatvan... vagy hatvanöt...

Már a kilincsen volt a kezem, mikor pillanatra megállított: — Várjon csak, Balla úr — és belemarkolt a szivaroskatulyába. Nem egyfel kínált meg, többel, hat darabbal, hogy legyen mit szívnom. Hat szivart adott a hátralévő életemhez.

Ha akceptál, csak egyet. Hiszen holnapután már hitelem van, életem, reményem s vehetek magamnak szivart, ruhát, kenyeret, zsírt és boldogságot. Míg most: hat szivar van a zsebemben s megyek haza.

Mit is mondtam: — Hát ha valaki ötvenéves, az haljon meg?

— Nem, kérem — felelte —, de sajnos — s a többi benneragadt.

Minek is találkoztam azzal az ügynökkel ott az uccán! Eddig csak kószáltam és bizakodtam. Nem gondoltam arra, hogy a nevem: ötven! ötvenes ember, nem huszonötös, nem harmincas vagy negyvenes. Ötvenes, öreg ember, aki elől behúzzák az élet kapuit.

S egészen furcsa, mikor hazaérek. Van a kapu alatt egy tábla s azon ez áll:

„E házban nem szabad házalni és koldulni.“

„Cselédeknek és hordároknak a fölépcsőn járni tilos.“

Ötvenéveseknek, halálraítélteknek, itt nincs följárat — olyan világosan olvassa ezt bennem egy hang, hogy engedek a parancsának.

A hátsó lépcső felé veszem az utam. Fekete macskák ugranak szét előlem, lassan megyek: a szívem nem bírja jól az emeleteket, ötvenéves vagyok.

A FÜSZERESNÉL

Amikor engem Strausz úr fölvelt, rögtön láttam rajta, hogy nagyon csúnya ember. S még a madrágja is, mint valami bugyogó, olyan volt neki. Ám a fűszerüzletében sok fehér liszteszsák állott és gazdag embernek számított. Azonkívül horgászni járt s már a második napon, hogy nála voltam, elvitt magával a csendes folyamágba. Kinyújtotta a karját s a bambuszrúdját, a vizet hallgatta, aztán betakarta a nyakát a kabátja gallérjával. Ha volt fogás, nem bánta; ha nem akadt semmi a horogra, akkor is elégültnek látszott. Amint visszafelé mentünk, folyton köhögött és köpködött. Mondtam is: — Jót tesz a Strausz úrnak a vízilég.

— Okos vagy, fiam, — felelte — valaha molnár is voltam és egy molnár még a másvilágon is tudod-e, hogy mit csinál? köp és köp.

A felesége fiatal volt, csillogott a szeme, mintha lázzal füstötték volna s noha nem tudtam róla semmi rosszat, azt véltem magamban, hogy szeplős. Szeplős néki a szíve, de hogy ki süti rá a szeplőit, azt még álmomban se mertem sokáig kitalálni. Pedig véle álmodtam, Amália volt a neve s ez mingyárt nem rossz kezdet egy hölgynél. Mert az ukováci mulatóházban a legjobb s legszebb bajadért is annak hívták (amikor én Boszniában tanyáztam, mint baka). S udvaroltam én valami Rózsának (a teljes neve legyen titok, nagyon imádtam) s ha Rózsiról álmodtam, az csak egy kertben járdogált és mindig elpirult... míg Amália asszony egész pucéran jött elémbé s amint haladt, megcsókolt egy fehér falat s az (álmomban) vérvörös lett. Tehát gondoltam, valami ártatlan nem lehet: rosszat, jókról nem álmodik az ember.

Strausz úr egyszer csak letette a horgát: — Cigaretázni fogok ezentúl, gyermekem — mondta nékem, mikor úgy szeptember táján kint halásztunk kettesben.

— Abban is van valami — feleltem.

Strausz úr pedig csendesen folytatta:

— Tudod, fiam, az én nagyapám elment egyszer a Tiszára s azt mondta egy csónakosnak: „Adja ide a horgát, bácsi, fizetek hús-krajcárt magának.“ És amint beletette a vízbe a horgot, ráereszkedett egy negyvenkilós harcsa. Ő erős volt ám nagyon és szerencsés ember — és Strausz úrnak megint a válla közé bújt a feje: úgy állt előttem fehéren, mint a beteg gém. És így aztán — ez mindgyakrabban megesett — elsírta magát előttem.

Hát néki biztos nagyon fájhatott valami, valami, ami fájni tud.

Mi éjjel egy hajókabinhoz hasonló helységben aludtunk, mi, a három segédek és két inasok.

Én, mivel sokat zsákoltam, zárás után rögtön aluvásra mentem, álmra, de a többiek ébren maradtak; kettesben-hármasban elkártyáztak és még lehúnyt pillával is hallottam a kártyájuk csattogását, a mondott számokat, mint: tizenkilenc, huszonegy, fuccs! tök az adu, Pista — ilyesmiket, ahogy ez szokás. Mögöttük az inasok kibiceltek, két nagyon is cigányhajú kisfiú. Egyszerre szombaton éjjel felébredtem s míg azon tűnődtem, hány óra lehet, meg micsoda pech, hogy nem alszom ki az időmet reggelig, hallom, nyílik az ajtó, aztán becsukják s ekkor valami finom illat támad a kamaránkban. Aztán hallom: csók is csattan, ölelés is susog s mikor egy meztelen fehér láb át akar lépni az ágyamon, hogy a felettem lévőhöz jusson, elkapom, berántom a magam pokrócába s ezzel tudtam meg, hogy Amália asszony jár be hozzánk éjszakánként olyan halkán.

Mikor kint ültünk a parton, elnéztem Strausz urat. A víz csendes neszével törődött s pislogta, hogy ring, mint valami gyermek, a hullámok bölcsejében egy-egy kis fény, csillagból és holdból esve. Figyelem, mint

húzza orrába az esti léget, mint duzzasztja vele lisztporos tüdejét és főleg a szeme volt előttem olyan, mint a húsvéti bárányoké, olyan megejtő, gömbölyű és szomorú.

Azelőtt, fiatalabban nem bántam volna, hogy ez a bőrnadrágú ember így jár a csalódásban. De most tűnődösebb vagyok már és míg férget tettem a horogra, löprengeni kezdtem azon, hogy miért teszi ezt véle Amália asszony? Gyenge lenne a gazdám szerelemre? csak a pénzéért ment volna hozzá, a szívében nagyobb vágyakkal? Így gondolkozhatnék felőle, ha nem lett volna már a két karom közében Amália, ha nem éreztem volna ajkán a vért, amit ráharaptatott velünk, mert olyan buja volt.

Buja állathoz kötözött angyal, ezt gondoltam Strausz úrról s mikor tüzet kért (mert sohase volt gyufája), úgy adtam néki a lángot, hogy csak félig gyulladjon meg a cigaretta karimája.

De ő nap mint nap horgászott és füstölt, el is szundított, rá is tettem a vállára a köpenyt s amikor felriadt, mingyárt azt mondta: gyufát, fiú, megint kialudt a lelkem.

Ismét lángot nyújtottam feléje s megint olyan furcsán, amit ismer minden ember, mert járó mondás az, hogy akinek ferdén gyullad a cigarettája, azé a legcsalókább asszony.

Negyednap rám is nézett, amikor keszegen állt ujjaim között a gyufa, de éppen rezdült a bője s kifogtunk egy másfélkilós potykát.

— Akaszd ki a horgot és dobd vissza — mondta Strausz úr, mert ez is az én dolgom volt halászatkor.

Kiakasztottam s visszaengedtem s ő megint csak olyan megható volt nékem, bár a szemem, amint a másik mondás tartja, a homlokán kutatta a szarvakat.

Terveztem, ha egy kicsike szarvra akadnék a homlokán, azt mondanám neki: — Mi ez itten az úron?

S ha azt feleli, mit tudom én, akkor addig csavarom a szavamat, míg eljutok oda, hogy akinek szarvas a homloka, annak is szotyka szokott lenni a felesége...

Már igazán füttyült a szél s úgy napközben az egész ég teli volt sárkánnyal, amit a gyerkőcök függesztettek rája s már mondta is Strausz úr, hogy nincs sok időnk hátra a jégig, amikor befagy a folyam s akkor kezdődik a malomjáték. És hogy én tudok-e? és hogy ő majd ad nekem öt pénzzel többet és meg is nősülhetek nála, sőt ha olyan lesz a nő, akkor hozzam el a házukhoz cselédnek és születhetik náluk két-három gyerekünk: jó lesz az mind inasnak.

Egye meg a fene a babonádat, András, gondoltam megindultan, hiszen ez egy aranyszívű ember s teli lánggal adtam. Szép kerek parazsat tűztem a cigarettájára s ő elkezdett nevetni, de olyan nagyon, ahogy a forrás szokott, mikor először kiér a napra.

Mondani nem mondott semmit, csak rögtön visszafordult hazafelé. Útközben is folyton nevetgélt, dúdolt, egyszer csak megállít a Körte ucca sarkán, összenyomja elől a cigarettája fejét s odatolja nekem: — Na most adj megint tüzet, András, adj fiam, mert megpukkadok.

Hát így voltunk. Mert ő — amint megtudtam — külön lakott a másik épületszárnyban és a segédek, inasok nem igen beszéltek róla, de mindannyian tudták, hogy Strausz úr sejti, hogy a külön lakásból hova jár a felesége. S ilyenkor, úgy mondják, hálóingben az ablakban állt s csak az fájt neki nagyon, ha sokáig volt oda az asszony... és az én figyelmeztető jeletem, hogy félre-parázs félre-asszonyt jelent, rögtön megértette és mikor én neki imént a teli parazsat adtam: azt hitte, vége a csúnya sorsnak, betelt az asszony és nem járkal majd hozzánk.

Ott a Körte ucca sarkán megint gyufát gyújtottam s igazság szerint neki odaadtam. Meg dühödött is voltam a fájdalommasságon kívül s így a lángom leharapta a cigarettája felét.

Hadd tudja meg, hogy odajár még Amália hozzánk, újabban nem is egyszer, hanem éjjel és hajnalban.

S ezután én néki mindég csak gyujtogattam a jelet és ő egyszer-másszor könnyezett. Aztán nem bírtam tovább a dolgot s odahagytam a helyemet. Fát fűrészelttem a Berknél, megkerestem vele kettőt-hármat és lám, ez volt a szerencsém, mert úgy farsang-küszöb-tájban éjjel rájuk zárta az ajtót és megégezte Strausz úr mindahányát, az asszonyt és a segédekét is a torlaszolt szobában. És őt magát elvitték valami nagy örültségbe, oda, ahol a semmi a király.

A VASUTAS HÁZBAN

Ennek a háznak mindig nyitva volt az egyik kapuja. S piros lámpás gyulladt fel kőoszlopán, mintha valami rendőri épület lenne. Télen már hétkor égett ez a piros szem; nyáron későbbben csillogott fel, hogy ne aludjon el reggelig. A ház építője ormótlan bronzfejjel meredt egy márványlapról az emberre; érces homlokán mintha kalapácsütések fájó sebétől dagadtak volna ki mindenféle csomók és dudorok. A szakálla sötét volt, belepte a por. S ő — a nevét nem tudom — úgy tervezte a házat, hogy négy kapuja legyen, az égtájak irányában, hogy igazi vasutas ház legyen, ahova a nap s az éjszaka különböző óráiban szabadon érkezhettek a vasúti emberek. A közeli pályaudvarról, különösen éjszaka, átszuszogott a gőz lihegése; a mozdonyok erős s-s-s-nyögése; dugattyúk dolgoztatása és a hosszúnyelű kalapácsok üveges harangjátéka, amint a kocsiszerelők a vonatkerekeket kongatták indulás előtt. És szokása volt az itteni kalauzoknak, akikhez a nagyapám is tartozott, mellre akasztott égő lámpással kibotorkálni a házból, vagy megérkezni oda. S ha valaki lenézett a sötét udvarra, csak a lépteket hallotta kopogni, míg az árnyék közepén a lámpás rágyogott.

Ebben a házban némelyek éjjélkor reggeliztek és délben vacsoráltak; az idevaló asszonyok igen jól ismerték a menetrendet és aki nem ismerte, annak sok baja és kellemetlensége volt.

Az első emelet hat alatt lakó idősebb asszony ép az élestárában motozott gyertyavilág mellett, amikor benyitott hozzá a szomszédnője. Aki bejött, annak barna cigányszeme volt; a gyertyáltartóé kék, gyöngyszínű.

— Jóreggelt, — sutlogta a jövevény — hogy van a fiatalasszony?

— Köszönöm, jól, — válaszolta a vendéglátó.

— Mozog már? — kérdezte a jövevény.

A kékszemű elnevette magát susogva s azt mondta:
— Föl, le.

— Fiú lesz?

Gyertyával intett igent a másik.

Majd azt kérdezte: — Hát maguknál mi az ujság?

— Egy kis savanyúkáposzta kellene, szomszéd-asszony.

A kékszemű még jobbkedvű lett: — Ivott a Jakab?

— Ivott — és a szomszédasszony keresztet vetett magára.

Erre a gyertyás asszony csupasz tenyerével belemarkolt a jegeces káposztába és elkezdte telirakni a korai látogató zománCFazekát.

— Kell hozzá paprika is?

— Kell a disznónak. Attól csuklik s így legalább megkönnyebbül.

A kékszemű idősebb asszony az én nagyanyám volt; sok-sok hordó káposzta dicső elkészítője, aki elvárta a vasutas ház lakóitól, kiki hozzá jöjjön káposztáért, ha jót akar.

A fiatalasszony, akiben már fel-, lement a gyerek, az anyám volt. A férje imént sietett el a műhelyébe s a vajudó asszony félig álomban, félig ébren nyomon kísérte, amint áthaladt a sátoros Teleki téren, a Népszínház uccán, hogy a Köruton át a Rákos uccáig jusson, ahol egy nagy vaskulcs volt a műhelycégér s egy kalapács. Érezte, hogy furcsán van; néha félt, majd megint mosolyogva bizakodott. Egy fiúcskát képzelt el magának, aki nézni és sírni fog hamarosan, majd bizonyos idő múlva a keblére veheti, hogy megszoptassa. Néha viszont úgy rémlett neki, hogy valami ártatlan kislányt hoz a világra, akit senki se látott

volna szívesen, mondva, hogy elég leány van a világon, egyszóval minek az. Gondolatban Veruskának hívta a kislányt s becézgette, melengette, mondogatta neki, hogy csak érezze kellemesen magát és nincsen semmi baj. Annyira betelt azzal, hogy lányt fog végül is szülni, hogy behajlitott ujjal megkopogtatta ágya szélét és azon a hangon, amennyit a hangos sűgás megenged, kiszólt anyósának: — Mama!

Meg kellett sokszor ismételnie, míg a káposztavevők meghallották és benéztek hozzá az ajtón. Lábhegyen közeledtek feléje, noha a szobában már nem aludt senki; a fiatal férj már elment s a nagyapámnak hat óra felé kellett érkeznie Szerbiából.

— Mama, — mondta az anyám, mint aki megvilágosult egy belső tudattól, — én azt hiszem, hogy leány lesz.

— Nincsenek néked ahhoz Sárrikám szeplőid, — felelte a nagyanyám s a szomszédasszony vak hittel helyeselt neki.

Ugyanis abban az időben a tiszta arcú viselős asszonyoknak csak fiút volt szabad szülniök; a leánythordók szeplősek voltak, foltosak, mint a kakuktojás.

— Hát akkor legyen fiú, — mondta sóhajtván az anyám és sírni kezdett.

— Mit sírsz te? — gagyogta a nagyanyám — ez a bolond — magyarázta a szomszédasszonynak — a lánykát siratja.

A szomszédasszony málés ijedelemmel tette ajkára az ujját: Ah Jézusomat mondott és kifejtette, hogy az ilyesféle szó, mint például bolond, igen ragadós hatású ezekben a vajúdó órákban. Minden elejtett szónak a jövőbe vágó jelentősége van s ezért inkább azt kell mondani: kis csillagom, szerencsebogaram, satöbbi, satöbbi és lehetőleg azt kívánni, hogyha férfi, hát szőröskarú legyen, mert az a gazdagság jele; és burkot óhajtozni, mert az szerencsés órában magas rangra jogosít.

— És ne beszéljünk arról se — fejezte be a szomszédasszony s itt nyilván az urára gondolt, aki részegen és oáhozva várta a nyers, gyomrát enyhítő káposztát. Majd összefogva sokrétű szoknyáját: — Szerencse legyen a kis csillagbogáron — mondással a küszöb mögé akart lépni, hogy az urához tartson, amikor anyám nagyot sikoltott s azt hitte, vége világnak. Nyugalma eltűnt; szemei kissé kidagadtak; ujjaival maga alá gyűrte a lepedőt és vajudni kezdett.

A földszintről csakhamar feljött puha posztó-papucsban a vasutasházi bába: orrára tolta a szemüvegét és meleg vizet kért; a láng a konyhai tűzhelyen magasra szökött; egy nyirkosabb fahasáb pedig előbb pattogott, szikrázott, majd dudálni kezdett olyan hangon, aminőt a skót hegyek között hallani a rejtett pásztoroktól.

Aztán megtörölték anyám verejtékező arcát s a szeme felé toltak engem. Hiába intették őt nyugalomra az asszonyok: nevetni, majd zokogni kezdett és mikor eltávolítottak tőle, hogy törülközőbe takargassanak, egyre nyúlált értem, azt kérdezve: — Van lába, van szeme, él?

— Van lába, van szeme, él, — felelte a nagyanyám — van ez a kölyök négy kiló is.

— És milyen pici a szája! — álmélkodott a szomszédasszony.

— S hogy belekapaszkodott a blúzomba a zsivány, — örökitette meg a nagyfontosságú dolgot a bába is.

Ekkor sirtam fel először és erre minden elnémult; mély, vallásos csend támadt, amelybe vékonyan és kétségbeesetten hangzott fel az én újszülötti óázásom.

Majd igen borízú hangon egy férfi szólt be, az ingatag mozgású ajtóra támaszkodva teste súlyával: — Hol maradsz a káposztával Rebeka? Hites tanúk szerint ezt mondta, de szentségtelen személyét azonnal kituszkolták az asszonyok s közben a felesége olyanokat mondott neki, hogyha újszülött létemre értettem volna a

jelentésit, hát elrösteltem volna magam a bába kezei között.

S noha hajnali öt volt csupán, mégis izegni-mozogni kezdett az egész ház északtól keletig és déltől nyugatig: hálósipkás és réklis asszonyok és férfiak tolongtak az ajtónk elé, az egyik kalauz pedig, hogy nagyobb legyen a cécó s meghallják még a legálomszuszekabbak is, a vasúti trombitájába fújt, mintha vonatot indítana.

Anyám csakhamar tiz-húsz asszony között találta magát, akik elszívták előle a levegőt; mind mondott neki valamit, hogy így és úgy tegyen; néhányan még össze is veszték az ágya körül; ő pedig összeszedve minden erejét azt mondta a nagyanyámnak: — Szóljatok a Józsinnak — és ezzel elalélt.

A zsibongó nők lábhegyen kihúzódtak a szobából; csak a bába maradt mellette, csillogó szemüveggel, engem mustrálgatva és zsványnak becézve.

Apám éppen a tűzben dolgozott, amikor a hírnök megjött. A kicsorbult vágókat kovácsolta; szőke haja alatt lámpaszín fényben tündöklöttek az izzadtság-cseppjei. Egy vágót az üllőre szorított a vasfogóval, amikor meglátta a jövevényt. Azonnal kiengedte a tüzesített acélt s a fogót kiejtette a kezéből; ellenben magasra kapta a kalapácsát s a hírnök feje fölé vitte: — Fiú? — ordította újjongó és rettentő hangon.

Bár a küldöncnek bemagyarázták, hogy mondjon először leányt, a bába ember elfelejtette a tanítást s védőleg maga fölé kapva a karját, duzzogva mondta: — Hát persze, hogy fiú, de azért még nem köll engem agyonütni.

— Fiakkert, — rivalta erre az apám s amennyi inasa volt, az mind kiugrott az uccára, szétordítózza: fiakkert! fiakkert! s mikor egy odagurult, apám ölébe vetve a ráverőkalapácsát, munkaingben és kék nadrágban beleült s a nagy nevetéstől nem tudta megmondani, hogy hova vigye őt a kocsis.

Két inas ugrott a bakra; a harmadik pedig a kocsi-tengelyre ült; a hirhozó a járda szélén szaladgált a vág-tató lovak után.

A rákosuccai műhely ajtaja eközben tárva-nyitva maradt; eleinte csak a cégérül szolgáló vaskulcs és kalapács őrizték meg szerszámjait; később arra jött egy Mikuska nevű kedves, kakastollasfővegű rendőr s jó-barátságból addig vigyázott ottan, mígcsak az egyik inas vissza nem loholt a műhelykulccsal. Majd krétát húzva elő a zsebéből, ráírta a vasajtóra: — Gyerekszű-letés miatt zárva.

Amikor ez is megtörtént, én már hunyorogtam a besűrűdő márciusi napfény hatása alatt, majd tej után kezdtem zokogni; és amikor jóllaktam, úgy aludtam el anyám keblén, ahogy ez a szelíd Máriaképeken is lát-ható.

A KERESZTEN

A szoba csendes, légy sem zúg benne. Az ablakon nagy pamutfüggönyök csüngnek. Az ágyban, összegyűrt tollupárnákon egy fiatalasszony fekszik. Arca sovány, mintha éhezne régóta. Erősen kell őt nézni, hogy lás-sék, milyen szép lehetett egykor, régebben. Az ajka színtelen, cserepes, csak a szemei csillognak fekete sugárként, lázasan. Most fölvonja a vállait, kulcscsont-jai közül kitűnnek a mély lyukak: a sótartók, ahogy a nép mondja.

Beszél. Néha, amit mond csak bugyborék, képzel-gés, nem is szó. Máskor megerősül a szava és áthatja a szobát.

— Semmit se adnak — mondja.

Erzi az emésztő szomjúságot — és elsírja magát. Könnye, gyenge cseppben legördül az arcán s mint valami szomorú patak, átsorog az állán, a nyakán.

Az anyjára gondol a fiatalasszony, aki messze lakik innen. Látja, ráncosan, szegényen, nehéz lábbal. Fáj neki, hogy olyan beteg, lassú és tudatlan. Szeretné, ha az ágyán ülne, ha éjjel megfogná a kezét, amikor eltölti őt a félelem — és mégsem mer szólni, panaszkodni.

— Minek is akartam, — suttogja — minek kellett nekem ez az egész. Ezért — és kinyújtja maga elé sárga, sovány karját. Mozgatja a vékony, vértelen ujjait.

Lassan lenyomódik a kilincs, tágul az ajtó és behajol a résen: az ura. Nyakán nyitva van az inge: erős, izmos, egészséges ember. Valamit rágcsál még, most kelt fel az ebéd-től.

A fiatalasszony lehunyja a szemét, mintha aludna. Fél, hogy megkérdi: mit akar enni? S minden, ami van, csupa nehéz, nem betegnek való étel.

Az ajtó bezárul. A kertben a kutya vad ugatásba, rohanásba kezd: a férje kavicsot dob az állatnak, játszik vele, futtatja. Aztán hallja még anyósa hangját, amint feketézni hívja a fiát.

A beteg az ajkába harap. Látja, mint jön be a nagy fiú, a fogát mutogató ebbel s mint teszi oda az öregasszony a feketét. Mint kavargatja az ura a cukrot, amíg az anyja régi dolgokról beszél, vagy színezi a fia jövőjét — és hogyan marad ki ő ebből a jövőből. Nem bírja tovább és felkiált: — Józsi!

— Józsi, Józsi, Józsi!

Az anyósa nyit be; szigorú orral közeledik hozzá — és nem kérdez a menyétől semmit. Majd ott áll — mintha ő egy bogár lenne, egy hálóban vergődő légy — a férje is. Idegen, gögös az arca, nehezen nyílik a szája: — Mi kell?

A fiatalasszony kinyújtja felé gyöngé kezét: magához szeretné rántani, a mellére szeretne bújni — és sírni — és arra kérni, hogy szeresse, mint régen.

— Víz kell? — kérdi az ura.

A beteg megrázza a fejét: a könnyei szétszóródnak, mint a szenteltvíz csöppjei. Ami neki kellene — boldogság — hogy ne féljen, hogy ne nézzenek rá ilyen szigorú szemmel. A fejét oldalt teszi, mint a macska, az öreg, vén macska, aki cirógatást kíván.

Aztán — elengedi az ura kezét. Az arca belesápad az ijedelembe.

— Szerettelek, — mormogja panaszosan — nagyon szerettelek, hát ez bűn?

— Ne sírj, — mondja a férfi.

— Hány éves vagyok — folytatja az asszony — és ... nézz rám, az Istenért, ne utálj! Még meggyógyulhatnék, ha valaki szeretne engem itten. Az anyámat akarom, — ríjja — anyuskám, fiatal vagyok.

— Hívom az orvost, — súgja a férfi az anyjának.

— Csak hallgasd, — mondja az öregasszony — hogy mit mond. De — csap rá a betegre — kicsoda a te gyil-

kosod itten? Ki erőszakolta be közénk magát? Mit keregett egy cselédlány az én házamban? Miért volt szíved néked közbelépni a fiam jövőjébe? Szeretem, szeretem, mindig csak ezzel voltál. Szívtad, etted, ellágyítottad.

— De mamman — mondja a férfi.

Az öregasszony nagyot nyel, megigazítja magán a blúzát és reszket a felindulástól.

A beteg a mellére engedi a fejét. Mintha megfeszült volna, át lenne dőfve a teste és ő — megadással túrné a ráért sorsot. Majd felemelkedik:

— Szeretni mindenkinek szabad, még a kutyának is.

Azok ketten kimennek tőle. Meghal, — gondolják — és ez a gondolat olyan semilyen nekik. A fiú a karját nyújtja az anyjának — mint régen, húsz évvel ezelőtt s leülnek a vastámlájú padra. Csend van a kertben, nyugalom — s ha ők nem szégyelnék, azt mondanák: boldogok. Majd együtt utaznak fürdőre, beszélgethetnek, dominózhatnak, nem zavarja őket senki. Ha a fiú beteg lesz, ott állhat az ágyánál, ápolhatja a maga különös gyógyszerközeivel; főzhet neki — az övé lesz — megint — egészen.

A fiatalasszony meg roppant erőfeszítéssel, ceruzát kotor elő, papírost s nagy, ákom-bákom betűkkel írni kezdi: Édes anyuskám... majd megfordítja a papírt és Györgyre gondol, aki annyira szerette, annyira esküdött neki leánykorában. Néki írok majd, jöjjön és mentsen meg.

Aztán megretten ettől is. Ki adná postára a levelét? S csak az kellene még — a György neve.

— Majd meghalok — suttogja maga-magának — majd úgyis eltemetnek.

Ettől elcsendesül, álmoságot érez. Lehúnyja a pilláit. És sírdogálva elszenderül.

GEORGI, A BORBÉLY

Füst Milánnak!

A kis borbélyüzletben lappang a fény. Megnől, amikor a lámpa levegőt kap; megijed, összehúzza magát, amikor nem mozdul se a szél, se az ember.

A borbélymester, köpcös, puffadt, iszákos ember — nagyot sóhajt.

— Romlás, romlás — mondja.

— Mit mondasz? — kérdezi a felesége s maga elé nyújtja a karjait tapogatva. Vak, hat éve, hogy nem lát semmit. Olyan, mint egy nagy halom rongy az asszony, de szája van, orra s benne még a két vak, hideg szeme.

A borbély, Georgi nem felel néki. Annyiba se veszek, mint egy legyet, gondolja haraggal. Eh, eleget ugráltál a szívemen, duzzogja, amikor még kacérkodni tudtál. Most kushadj, örülj, hogy enni adok néked. Ki vagy te? Vakasszony, koldus. Elengedlek s átmegy rajtad a kocsi.

— Romlás, romlás — suttogja hangosabban s kitép egy szál szőrt a füle mögül.

— Sírsz? — mordul hirtelen az asszonyra, hát sírj csak. Te, te... jóféle.

— Ki látott már vakot sírni? — méltatlankodik Georgi.

S hiába, legszívesebben csak az jön vissza a fejébe, hogy — romlás, romlás. Egyszer missziós gyűlésen volt. Esett a hó, jött a karácsony, bement egy fülledt szobába s ott az emelvényen állt egy nyugalmazott ezredes. Georgi bement, hogy tisztuljon, javuljon. Ne kívánja, hogy Domoszlovi kitörje a lábát; hogy a Békicset rajtaérje a rendőri biztos: nincs fertőtlenítő szere az edényében; hogy Gombás hússzor használ egy állkendőt s a

Szipánál, uram bocsáss, a saját hajában is nyüzsögnek a tetűk. Pár imaszót akart mondani; azt hitte csengetnek majd s felmutatják az ostyát. Ehelyett az ezredes elkezdte őt s a többi jelenlévőt szidni. Az ezredesnek nehezen járt a lélegzete s minél jobban kiabált, annál rosszabbul érezte magát. S amint itt fulladozott, kiabált, mintha az utolsó óráját élné. S épp azért viszolygós is volt minden szava... hogy a szegénység gyalázatosná változott... az ember nem nyelhet le egy falatot se... kinézik, éhes farkasszemmel... lopnak, bujálkodnak... káromkodnak... piha — s az ezredes megrázta a két csontos öklét — ámde megver a Sátán titeket, jön — mondta — s a fületekbe tüzet gyújt, a szívetekre viperát eriszt — majd a hadastyán nem győzte tovább a kiabálást s a szemét szomorúan a földre szegezve így szólt még: romlás, romlás.

Azóta Georgi folyvást ismétli ezt. Ezzel, mintha el tudná mondani az egész életét.

Dühödten néz a feleségére: ez, ez a banya az oka mindennek.

— Mondd csak Jozefa, nem udvaroltam én a Kürgács leányának? Erre felelj!

— Udvaroltál — bólintja engedelmesen az asszony.

— Szép lány volt, szűz, igaz, vagy nem?

— Szép lány volt, szűz, úgy amint mondod, apuska.

— Gúnyolsz?

— Nem gúnyollak, apuska — elhallgat s megtörtén mondja — ládd, de én vak vagyok.

— Mit mondott nékem a Kürgács? — folytatja a borbélymester — imhol van tizenkétpár lovam. Imhol van tizenkét kocsisom. Jó, ne légy fuvaros, légy borbély. Veszek neked széket, tükröt, miegymást. Jó, maradj a szakmádnál. Ha kell, hát ustorral behajtom hozzád a kocsisaimat vendégnek.

— S ki volt a te apád, Jozefa? Mint a bolha. Ugrálás, hencegős, iszákos, hazug. Elverte anyádat, meg-

csalta a barátait s a végén karácsonykor is lopott. Még szerencse, hogy felakasztotta magát. Hát ide keveredtem én.

— Azt mondd meg, el akartalak én venni téged? Szólj! Milyen volt az inged, mondd?

A vak asszony egészen nyugtalan lesz: — Ne bánts — s a falat tapogatja.

Georginak hirtelen megcsillan a szeme, belenéz az estébe: — Elhallgass — mondja, — jön valaki — a hangja susogó lesz, — nagy úr, köpenyes.

Kinyitja az ajtót s a csengő csillen. Aztán megfordítja a borbélyszéket a levegőnek.

— De rég nem láttam uraságodat — mondja hízelkedve s kendőt bont.

A vak asszony az orrával szímatolja: ki lehet az, aki bejött s miért nem mukkan.

— Hogyhogy erre tetszik járni? Hallom, hogyne hallanám. Hja, sok a dolga nagyságodnak.

Megy s a szíjon fenni kezdi a borotváját.

— Oszt a kocsi már mind tele van? — kezdi újra.

Az asszonya kész nyugtalanság. Csak merné megkérdezni: ki ül a széken, — oldalt előre hegyezi a fülét: hátha ő is hallaná a nagyságos beszédét. De most az ura is susog, majd odalép hozzá s megfogja keményen a csuklóját: — Idefigyelj, Jozefa, itt van ő, eljött érted. Visz.

— Kicsoda? — kérdezte az asszony. A borbély odahajolt hozzá: — A halál — súgta neki.

— Eressz, Mátyás, — rémüldözik az asszony.

— Itt van ő, beszélj, mi a bűnöd, aztán menj, elvisz a nagyságos úr.

— Ne cifrázd. Mondd meg a nagyságos úrnak... mikor csaltál meg utoljára?

— Muszáj — nyögi az asszony — azt néki megmondanom?

A borbély úgy tesz, mintha a halálnak súgna: — Halál — susogja, — meg kell-e egy ilyen boldogultnak mondani: mikor csalt meg utoljára?

S mintha hallaná a haláltól, ráförmed a vak nőre: — Okvetlenül.

— Engedj letérdelnem — nyögi az asszony, — úgy könnyebben megy.

Leereszkedik a földre, mellére hajtja a fejét, nagyot sóhajt: — Oh, itt a halálom.

— Kivel? — ordítja a borbély.

— Nem tudom. Igazán nem tudhatom. Jött és elment.

— Miért nem szóltál nékem akkor? — ordítja a felszarvazott.

— Nem tudom, — siránkozik a szegény asszony, — nem tudom. Jött és elment. Istenem... Nem kiált-hattam neked a kocsmáig... — Úgy beszél, mintha már akkor is vak lett volna.

— És szeretted?

— Szeretted? szép volt? megcsókolt? — kérdezte volna még a borbély ólálkodó szemmel, vagy talán kérdezte is... de aztán mást gondolt s azt mondta neki: — Be leszöl zárva reggelig, — mert azt gondolta: elvágjam a nyakad? megfojtsalak? üljek miattad? Soha!

— Bezárlak — mondja neki, — bezárom az ajtót, ablakot, itt maradsz reggelig s csináljon veled, amit akar a halál. Hova megyek? eliszom a késémet!

Becsapja a műhelyajtót, rázárja az asszonyra. Valami kis vidámság is van benne azért, hogy ivók és kártyások közé kerül hamarosan... Ez az ígéret. De mi a valóság? Az égre néz, amely oly mérhetetlenül sötét és magas; s hirtelen valami összeszorítja a borbélymester szívét. „Romlás, romlás“ — motyogja maga elé s befordul a sarkon.

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
× Villám és esti tűz	9
× Ifjúsági számár	11
× Jamaica rum	18
× Óriások	23
× Kék kendő	27
× Filipovics és a gigász	33
× A vámraktárban	38
× Hamis pénz	44
× Pirók	52
Matyika	58
Mufics	61
Ötven	72
A fűszeresnél	78
A vasutas házban	83
× A kereszten	89
Georgi, a borbély	92

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár